

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JOHS. MONRAD
VILHELM BIRKEDAL

FOLKETS FØRERE

I. RÆKKE

Udgivet af Fred. Nørgaard og Anders Uhrskov.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
MDCCCXIX

FOLKETS FØRERE

VILHELM BIRKEDAL

AF

JOHANNES MONRAD

ANDET OPLAG

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
M D C C C X I X

**UDGIVET AF
FRED. NØRGAARD OG ANDERS UHRSKOV**

**GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KJØBENHAVN**

DE skulde have ny Sognepræst i Ryslinge. Det var i Aaret 1849, og man var i den midtfynske Landsby ikke lidt optaget af Sagen — trods Krig og Forhandling om den ny Grundlov.

Kongen havde kaldet en Mand, der indtil for få År siden havde underskrevet sig *Vilhelm Birchedahl*, og som kom ovre fra Sønder Omme ude på den jyske Hede.

Der gik Rygter om, at han var en dygtig Mand, der havde sluttet sig til *den* kirkelige Anskuelse, som var Grundtvigs. Og man sagde, at han var en skrap Prædikant, der ingen skånede i sine Taler, men også en Mand, der havde en særlig Evne til at bevæge Menneskers Hjærter.

Den fjerde Søndag efter Påske holdt han så sin Tiltrædelsesprædiken i Ryslinge for en overfyldt Kirke, og det viste sig, at Rygtet ikke havde løjet. Den nye Præst talte så indtrængende alvorligt om Menneskets Synd og så smeltende blødt om Guds Nåde, at alle måtte lytte, og mange måtte betages.

En opvakt Gaardmand, der var til Stede, og som blev en af Præstens bedste Venner, beretter, at det var tydeligt at mærke, at det var en Tale, der kom fra Hjærtet, og ikke en Prædiken, der var studeret efter Skriftens Bogstav, skønt den var i den nøjeste Overensstemmelse dermed.

Den samme Mand gør opmærksom på, at man den Dag i Ryslinge Sognekirke fik et Ord at høre om levende Kristendom, der i Indhold og Fylde overgik alt, hvad der hidtil havde været talt og prædikeret på disse Egne. Og

heri havde han Ret. På Fyn fik den ny Ryslingepræst en overordentlig Indflydelse.

Men også ud over Sognets og Øens Grænser nåede hans Røst. Ingen af Grundtvigs Lærlinge er nået så vidt med sine Ord.

Ja, i Kraft af sin Livsførelse og sine Evners Art nåede han at få sit Navn indskrevet i det danske Folks og den danske Kirkes Historie.

Men Begyndelsen til Virksomheden udenfor en mindre Kreds blev gjort hin fjerde Søndag efter Påske.

Det er derfor forståeligt, at vi spørger: Hvem var denne Prædiker, og med hvad Ret talte han?

BARNDOM

Vilhelm Birkedal var Møenbo. Hans Fader var Inspektør på Nordfeld og havde forpagtet Ålebækgården, hvor Birkedal fødtes d. 7ende Dec. 1809.

Hjemmet på Møen stod altid senere for ham som en Plet, hvor Solen bestandig skinnede. Her fandtes ingen Sorger og intet Smuds. Landesorg over et Fædrelands sørgelige Tilstand kendtes ikke. Syvårskrig og Norges Tab, Misvækst og Statsbankerot gled forbi uden at efterlade større Indtryk.

Heller ikke den Verdslighed og noget glubske Selskabelighed, der på den Tid hærgede Barndomsøen, nåede over Hjemmets Tærskel. Det var et rent Hjem, hvorfra man med et solrigt Øje, men også noget udeltagende så ud på den store Verden.

Og det var et fromt Hjem, som Forældrene, *Ludvig Harboe Birkedal* og *Agate Johanne Husum*, dannede for Børnene. Fromhed var til Huse, men Lovsange og Bekendelsen hørtes ikke. Det var en uudviklet Stemningskristendom med Julen som Midtpunkt. Jesus sad som Barnet på Marias Skød, men var endnu ikke vokset op til Frelseren på Korset. Moderen fortalte Børnene om det lille Barn Jesus, der en Gang, når Tiden kom, vilde hæfte Vinger på deres Skuldre, så de kunde flyve med ham i det umålelige Himmelrum. Men bøje Knæ for den korsfæstede, dertil havde man ikke Mod i dette Hjem, hvor hjærtelig Fortrolighed og levende Udvekslen af Tanker ellers fandtes i så rigt Mål.

I Slægten havde Kristendommen været mere end en Gæst, men den var nu svag og trængte, — om den skulde forplantes i Efterslægten, — til Fornyse.

Faderen er skildret som en Mand fuld af Livslyst og ikke uden digteriske Stemninger. Han var dansk-jovial, siger Birkedal, altid parat til Lystighed og fuld af hjærteligt Lune. Sit muntre Vid og sit stærke Sind har Sønnen taget i Arv efter Faderen, der dog ingen Betydning fik for Udviklingen af Sønnens Sjælsevner, thi han døde allerede, da Vilhelm var ti Aar gammel. Det blev således Moderen, der kom til at lede Sønnens Opdragelse.

Moderen var først og sidst et stemningsbevæget Menneske. Børnene var ikke gamle, før hun førte dem ud i Naturen og vakte deres Sans for dens Tale. Man lyttede sammen til Nattergalesangen fra Ellekrattet i Mosen, og man følte Naturens Vælde, når man så Havet i Oprør rejse sig mod Klinten, der stor og ren tog imod Stormangrebet.

Birkedal anede her på de hjemlige Høje, at der findes Modsætninger i Livet. I Storm og Stille talte Naturen om Strenghed og Mildhed, og han anede vel bag denne Tale en langt dybere Tale, der senere skulde lyde til ham om Dom og Tilgivelse, om Synd og Nåde.

Under dette Liv i Naturen udvikledes Følelses- og Fantasilivet stærkt. Birkedal fik senere sine Kampe at bestå for at tøjle sin Indbildningskraft. Men sikkert er det, at uden at kende den tidlige og stærke Udvikling, som Drengens Natursans fik, forstår man ikke Mandens Romantik. Denne sidste er ikke blot tillært i Oehlenschlägers Skole, men bundede dybt i en fantasifuld og følelsesfuld Natur, der nærredes stærkt ved den Friluftopdragelse, som Moderen gav ham.

Men hun gav ham mere. Hun vakte i ham en Sans for Forbilledet, der yderligere nærredes ved den poetiske Undervisning, som en Morbror gav Drengen.

Morbroren var en Særling, der halvt om halvt åd Nåd-sens Brød i Søsteren Hjem. Da Hæren efter Norges Tab

blev formindsket, flyttede han som afdanket Løjtnant og med Titel af Overkrigskommissær til Ålebækgården, hvor han optrådte i rød Frakke, med Paryk og Brillen. Han blev Birkedals første Skolemester. Mange Kundskaber fik han sikkert ikke banket ind i den livlige Drengs Hoved, men han gav ved sin Oplæsning og Gennemgang af Digterværker den medfødte poetiske Sans Næring.

Da Resultatet af denne Overkrigskommissærens Undervisning senere gjordes op, kom det til at lyde på, at Oehlenschläger havde åbnet Elevens Øje for jordisk Størhed og Skønhed, Holberg for Hulhed og Skinvæsen og det uægtes Tåbelighed, mens Grundtvig havde vakt Anelsen om, at der var et himmelsk Øje, der vågede over Løbebanen, og en Magt, i hvis Hånd al Verdens Dom lå. Og alle tre Lærdomme fik Birkedal bekræftet i sit senere Liv.

Birkedal fik Sansen for Forbilledet vakt og næret ved sit første Bekendtskab med Åndens Stormænd, men at han fik Viljen til at følge Forbilledet, skylder han en ung Slægtning, der kom til at stå for ham som Idealet af et Menneske. Adelig og ren som *Peter Laurentius Husum* vilde også han være.

Få har som Birkedal talt om Trofasthed mod de vindende Ungdomsidealer, men få har også som han været trofast mod sine Forbilleder, og det hænger sikkert sammen med den Lykke, han havde allerede som Dreng at træffe et Menneske, som han syntes dækkede Idealet. Dette var altså til at virkeliggøre og ikke blot et luftigt Hjærnespind. Det kunde lade sig gøre at leve et forbilledligt Menneskeliv. Birkedal besluttede her at sætte sine Kræfter ind, og han fik Brug for dem alle.

Faderen døde, da Vilhelm var ti År gammel, og i halvfjerde År prøvede Moderen og den upraktiske Morbror på at holde Hjemmet oven Vande. Det lykkedes ikke. Hjemmet på Ålebækgården blev opløst. Moderen og hendes Døtre forlod Møen, og Morbroren red videre som en gøsta-berlingsk Kavalier.

Vilhelm blev sat i Huset hos en Præstefamilie i Ringsted og følte sig — som han selv siger — udstødt af sit Hjem, sin Moders Hjem. Overgangen fra det ubundne Friluftsliv på Møen til det pligtbundne Liv i Ringsted gjorde ham bitter og tavs.

Klinten, Ellekrattet og Bølgerne tabte sig i det fjerne og afløstes af Midtsjællands skovløse Fladhed. Her fandtes intet, hvortil hans Fantasi kunde finde Tilknytning. I Ringsted, siger han, stod Husenes stive Rader stift som i Gevær.

Øde og fladt syntes Livet den hjemløse Dreng, der følte sig ene og forladt. Hans Søstre, som han havde leget med, og hans Barndomsvenner *Carl Andræ*, den senere Videnskabsmand og Politiker, og *Peder Dorph*, der senere blev Præst, var ikke mere i Nærheden.

Forberedelsen til Konfirmationen bragte ingen Forandring heri. I Præstens Stue fandt han kun „bag Kamrets Rude visne Blomster svøbte ind i Klude“.

Heller ikke selve Konfirmationen i Vigersted Kirke efterlod noget Indtryk. Mindre smuk i Hjærtet end på Kjolen stod han — en vissens Sjæl — på Kirkegulvet og spurgte sig selv, om Naturen virkelig skulde være mere frisk, mere skøn end Kristi Lære. Det synes ham så. Er Vorherres Rige *kedsomt* uden Lige, spørger han videre. Og selv om han intet Svar giver, er det klart, at han i dette Øjeblik foretrak Naturen, særlig som han huskede den omkring Barndomshjemmet på Møen.

Da der ikke var Råd til Studeringer, — Moderen havde endnu mindre Forstand på Penge end Overkrigskommissæren, — blev det bestemt, at Birkedal skulde være Apotheker, og da han havde en ældre Broder, der på den Tid var Feltskærer ved Dragonerne i Århus, skaffedes der Plads til ham på et Apothek i denne By.

Det halve År, han tilbragte i Jyllands Hovedstad, står for ham — ikke som det kedeligste, men det mest åndsforladte i hans Liv. Han morede sig. Ja, da han rejser derfra, var han „moret ihjel“, — siger han selv.

I sin rigelige Fritid var han uden Opsigt og fik derfor dårlige Kammerater og vel også Svirebrødre. Da nu hverken et Hjem som på Møen eller et Pligtarbejde som i Ringsted satte Skranker for Vildskaben, fik denne frit Løb, og dog — selv i Morskabens Hvirvel vinked' det til ham, og han glemte det lave.

Så ussel som han var og følte sig, søgte han hver Søndag sin Plads under Domkirkens Hvælvinger. En Ungdomsven, der kort Tid efter lærte ham at kende, siger, at han vel havde gennemgået en Del, men med en ubesmittet Ungdom.

Og dog kom Bølgerne for ham til at gå endnu højere.

En Plads, som Birkedal efter et halvt Aars Ophold i Århus fik ved Kong Salomons Apothek på Østergade i København, beholdt han ikke længe. Han skulde sammenrøre Pulverstoffer, gøre rent i Apotheket, lave Kræmmerhuse, smøre Plastre, skylle Glas og Flasker, hakke Lakrids og vaske Iglar og meget mere, der var ganske uudholdeligt for en Natur som hans. Han holdt det heller ikke ud mere end seks Dage. Så en Aften gik han sin Vej, ned ad Købmagergade til Regensen, hvor Broderen var flyttet ind, og erklærede, at han nu var ked af det hele og ingen Udvej så herhjemme. Han vilde ned til Grækenland for at hjælpe Grækerne i deres Kamp for Friheden.

Birkedal stod på Skillevejen. Han bad blot Broderen sige sig, hvilken Byport han skulde ud af for at nå Grækenland, og med et halvkvalt: „Hils min Mo'r“ tog han Afsked. Broderen indhentede ham dog i Kannikestræde og fik ham overtalt til at vente til næste Dag med sin Grækenlandsrejse.

Næste Morgen gjorde Broderen ham det Forslag, at de, inden han rejste, skulde gå op til Lægen *Hans Benjamin Gram*, for muligvis hos denne Mand, som de iøvrigt ikke kendte, at hente Råd.

Gram, — der af Fødsel var halvt Englænder og halvt Dansker, — levede for sig selv som en stakkels gammel

Ørn i Ensomhedens Indelukke, siger Birkedal om ham. Efter store Skuffelser og onde Erfaringer havde han, — velhavende som han var, — sin Glæde i at lukke sin Dør op for Staklerne og de forpjuskede Fugle. Han åbnede også nu sit Hjem for Birkedal — den faderløse og den hjemløse, — og tog sig af ham som sin Søn, og da han senere rejste til sit Fødeland, Nord-Amerika, sørgede han for ham som en Fader. Jo, der var dog alligevel et himmelsk Øje, der vågede over Løbebanen.

Birkedal bliver nu sat i Skole i Borgerdydskolen på Kristianshavn, og et mere regelmæssigt Liv begynder. Hans Vandreår er endt, selvom han også engang som Skoledreng føler Båndene så snærende, at han flygter og først efter nogen Tids Forløb vender tilbage til Skolelivet.

Men han vendte tilbage. Trods hans Vagabondtilbøjeligheder var alligevel Følelsen af, hvordan et ædelt Menneskeliv bør leves, så stærk i ham fra Barndommen af, at han efterhånden fik Bugt med Taternaturen.

Æventyrlysten fra de unge År og hans Mod på det ukendte og uprøvede viste sig ikke senere i lignende Former, men var vel på den anden Side heller ikke helt uden Forbindelse med det Mod på det ukendte og uprøvede, som han senere viste, da han stod i Gabet, hver Gang det gjaldt at skabe nye Former for grundtvigsk Menighedsliv indenfor Folkekirkens Rammer.

I Borgerdydskolen på Kristianshavn gik Birkedal i fire År fra 1825 til 1829.

Grundtvig skal engang have sagt til den norske Digter Welhaven, der beklagede, at han havde gået i en „skidt“ Skole: Tak De Gud for det, derfor er De blevet til noget.

Birkedal er ikke langt fra at sige det samme om sin Skole. Det var også en tarvelig Skole, hvis Ordensregler og Kundskabsmængde skal måle en Skoles Godhed.

Inspektøren, der senere endte som Toldbetjent, var den dårligste Lærer og den sletteste Leder, som denne ellers berømte Skole har haft. Uvidende og latterlig var

han, og Eleverne havde deres Morskab med ham. Engang havde de hælt Blæk over en af de store Øer i det australske Hav. Så lå Drengene med ham over Kortet og ledte efter denne Ø, indtil han opdagede deres dårligt tilbageholdte Ansigtvridninger, — da udbrød han: „*Der-som Øen ligger under denne Klat, skal hele Klassen ha' Bank.*“

Var det en „skidt“ Skole, så var der dog mange af Eleverne, der blev til noget. Alt var ganske vist meget uregelmæssigt. Men under disse Skoleforhold reddedes der mere af Liv og forholdsvis Modenhed end i de Skoler, hvor Regel og den stive Orden herskede. De ejendommelige Spirer hos Drengene blev ikke strags klip-pede, men fik Lov at gro, som de vilde. Undertiden groede de vildt, men oftest var Væksten sund og god.

Birkedal blev da heller ikke af sin Skolegang en så-dan Hader af den sorte Skole med dens klassiske Dan-nelse, at han ønskede den ophævet. Men Skoleordnin-gen skulde være en anden. Græsken, og ikke Latinen, skulde være det klassiske Grundlag for den almenmenne-skelige Dannelse, og man skulde da særlig lægge Vægten paa at føre Eleverne ind i den Historiens, Tænkningens og Åndens Verden, som de græske Forfattere åbner for os. Ved Siden af denne græske Dannelse burde den højere Skole så give en nordisk Dannelse gennem Saga-litteratur og nordisk Digtetekunst. Når så Historien indtog en Herskerstilling i Skolen, mente Birkedal, at Dannel-sesgrundlaget vilde være ganske anderledes solidt lagt end med den nugældende Latinskoleordning, der efter hans Mening med sine mange Fag kun fremmede Over-fladiskhed og Stakåndethed.

Under sin Skolegang fik Birkedal ikke blot en Række af ualmindelige Venner, der fulgte ham over i Studenter-dagene, men også sit første levende Indtryk af alvorlig Kristendom. Det var *Peter Andreas Fenger*, der første Gang ringede til Kirke for ham.

Fenger blev en Velgører for Birkedals Sjæl. For før-

ste Gang mødte han her en åndelig Myndighed, som han måtte bøje sig for, og Fenger kom til at stå for ham som et Forbillede for en Kristen og en Præst. Og det var ikke underligt, for denne hans Religionslærer rørte ved det inderste hos den unge Mand.

Birkedal beretter selv om en Aftentime i Skolen: Vintersolen var ved sin Nedgang og kastede sine sidste Stråler på Fengers Åsyn, da han stod foran os og talte stærke Ord i Troens Navn. Da, husker jeg, trådte Billedet af Moses frem for mig, da han stod foran den brændende Tornebusk — så rank, så højnet og båret af en indre mægtig Livsstrømning stod han for mig. Solstrålen derude fra og Strålen i hans eget Øje mødtes som i en Forklarelsens Glans hos ham, og der var noget, som rørte sig inderst inde hos mig. Jeg glemte det aldrig siden. —

Altid stod han derfor i en Discipels og Vens Forhold til P. A. Fenger, der flere Gange senere irettesatte Præsten Birkedal, når hans stærke Vid slog over i Kådhed. Og Birkedal tog mod Påmindelsen. — —

Men foreløbig blev det kun ved Moses, der skuede ind i Troens forjættede Land. Denne Aftentime i Skolen blev kun en Adventstime. Han var overbevist, eller, som han selv siger, „det første Kristus-Ord“ havde han hørt, — men Hjærtet var endnu ikke frigjort.

Som en from Græker, men berørt af Kristendommen, blev han Student i Oktober Måned 1829.

II

UNGDOM

Birkedal blev Student på en Tid, da man for Alvor ønskede at gå fra Drøm til Dåd.

Man havde i Århundredets første Aartier med de store Romantikere forsøgt at drømme sig bort fra den hårde Virkelighed, som Krig og Krise førte over Lande.

Nu omkring 1830 vilde man prøve at gøre Drømmen til Dåd og føre Digtersynerne ind i Borgerlivet. Juli-revolutionen giver også her hjemme Stødet til Vendin-gen fra Æstetik til Politik.

På Borgerdydskolens Afskedsbevis stod Thorvaldsens „Natten“ i Seglmærket. Nu var den koglende drømmerige Nat forsvunden, og over Studentens glade Liv skulde nu Virkelighedens klare Dag lyse.

Ungdommen fra 30rnes Begyndelse har i Virkelig-heden også sejlet Realismen adskillige Streger nærmere end de foregående Årtiers Ungdom, selv om den senere for en endnu mere nøgtern Slægt kom til at stå som særlig romantisk præget.

I nogle Ungdomsoptegnelser siger Birkedal, at han ikke vil dølgge sine Fejl, men bedrøves over dem. De Fejl, han begik, og de Kampe, han udkæmpede i disse for hans senere Udvikling så betydningsfulde År, var Ud-slag af Indbildningskraftens Forsøg på at finde sig til Rette i en ikke altid lige rosenrød Verden.

Det er Spændingen mellem Ideal og Virkelighed, der giver hans Tilværelse sit Indhold i Ungdomstiden. Derfor

var også de betydningsfuldeste Timer på Universitetet dem, han tilbragte under Sibberns og Oehlenschlägers Lærestole.

Sibbern lærte Birkedal ikke blot at tænke rigtigt, men han var også på mange Måder hans Sjælesørger. Med al sin sære Originalitet var det en velgørende Indflydelse, den aldrende Professor med det mildt stemte og nu ligevægtige Sind havde på den unge Student, der netop ikke var i Ligevægt, men altid i Svingning mellem Idealet og Virkeligheden. *Sibbern* havde selv i sin Ungdom været inde i en stærk Gæring og kunde derfor møde de unge med forstående og menneskelig Deltagelse.

Da Birkedal således efter en hævet Forlovelse forpint gik til *Sibbern* for at søge Råd, gav denne ham sine „Efterladte Breve af Gabrielis“, og den unge læste denne de skuffedes Trøstebog, — ganske vist uden dybest at finde, hvad han søgte, men den hjalp ham dog til Rette i flere Måder.

Da Birkedal mange År senere i sin Levnedsskildring på Vers „En Livs-Førelse“ søger at finde den Tråd, der holdt, hvormeget der end brast, og som gjorde, at han blev frelst gennem Ungdommens Brænding, nævner han — „Menneskeligheden“. Det var den menneskekærlige Læge Gram og den menneskekyndige Professor *Sibbern*, der blev Redningsmændene. Men først og fremmest nævner han dog *Oehlenschläger*.

Allerede som niårs Dreng „svælgede“ Birkedal i Hakon Jarl, Aksel og Valborg, Nordens Guder og Aladdin, og de gav ham en Anelse om, at der var en anden og usynlig Verden, der i Grunden var virkeligere end den, hvori han til daglig levede. Han bekræftedes herved i sine Barndomsdrømme og Anelser, medens han færdedes i den mønske Natur ved Havet og Klinten og Krattet.

Oehlenschläger gav Drengen en dyb Følelse af, at det virkelige Liv er et Liv i Åndens Verden, og at et Menneskeliv er skabt for at stræbe efter at virkeliggøre Forbilledet. Og denne Påvirkning var han taknemmelig

for hele Livet, selvom han måtte lære, at det var en anden og helligere Ånd end Menneskelighedens, man måtte under Indflydelse af for at leve et ideelt Menneskeliv, og at Kraften til at leve et sådant Menneskeliv måtte hentes i andre Templer end Digterkongens.

Skjaldenes Adam holdt Birkedal i Ånde i Ungdomstiden. Han var den bedste af min Ungdoms Skytsånder i menneskelig Skikkelse, siger han, men han føjer til, at Kraften til at leve i Renhedens og Skønhedens Verden kan ingen Skjald skænke.

Det sporedes altid på Birkedals Tale, at han var påvirket af Oehlenschläger. Han bar altid i sin Form og sit Ordvalg Mærker af den store Romantikers Skole. Dette skaffede sikkert hans Ord Indgang på Steder og i Kredse, som grundtvigsk Forkyndelse ellers sjældent nåede, og gjorde ham til den af Grundtvigs Disciple, hvis Ord nåede videst, men skabte ham vel også særegne Vanskeligheder overfor en senere Efterslægt, der i en Tid, da det at tale jævnt om alt det høje blev den fornemste Dyd, ikke ret kunde forsone sig med den oehlenschlägerske Form for Veltalighed.

Birkedal kom jævnlig i Digterkongens Hus, og den poetisk begavede unge Mand, der allerede havde skrevet forskellige Digte, var Skjaldenes beundrende Tilhører ved Oplæsningen af nye Digterværker.

Pladsen som Tilhører ved Foden af Parnasset beholdt Birkedal i Virkeligheden altid, selvom han vovede sig frem med en Digtsamling og senere skrev flere religiøse Småange, der vil blive stående. Selv at tage Sæde på Parnasset havde han ganske vist drømt om, men Oehlenschläger viste ham den Vennetjeneste at fraråde ham at optræde som Digter. Under deres Samtaler herom gjorde særlig ét Argument Indtryk. „Vi Digtere trænger“ — sagde Oehlenschläger — „til Læsere med poetisk Sans, med Smag og Kærlighed til Poesi, — men når nu alle disse, der har en lille poetisk Evne, vilde give sig til at være Skjalde, — hvem skulde da være Læsere af vore

Digte.“ Birkedal blev Læser med poetisk Sans, ikke Skjald.

Hans poetiske Evne fandt ikke sit Afløb i større Digterværker, men fandt sit Leje i den Begejstring, hvormed han på Talerstolen malede strålende Billeder fra nordisk Helteliv og kristeligt Kampliv.

Dær, hvor Birkedals Menneskelighed kom til sin rigeste Udfoldelse, var imidlertid hverken under Sibberns Lærestol på Universitetet eller i Oehlenschlägers Lærestol i Bispegården, men blandt en Bande jævnaldrende Venner, kaldet „Tolvmandslaget“ eller „Selskabet uden Navn.“

Det var netop det almenmenneskelige, der bandt Flokken sammen. Skønt flere — ligesom Birkedal — studerede Teologi, blev religiøse Spørgsmål ikke særlig debatteret. Og selvom ikke mindre end syv af de tolv senere blev Rigsdagsmænd, var det heller ikke Politik, der i første Række samlede dem. Derimod var man naturligvis som hele det foregående Slægtled optaget af Digtningen, men det, der forenede, var det almenmenneskelige.

Man vilde på almenmenneskelig Grund kappes om at leve et Ungdomsliv i Skønhed og Renhed. Påvirket af Tidsstrømninger bliver dette så senere nærmere bestemt som et Liv i Nordiskhed og for Frihed.

Ikke så underligt, at det særlig var de nationale og liberale Spørgsmål, der optog de betydeligste i Kredsen. Det var fra dette Selskab uden Navn, at Nationalliberalismens største Navne udgik.

Både *Carl Christian Hall* og *Ditlev Gothard Monrad* var med i Laget. Og det var her, den nordiske Barde *Frederik Barfod* havde sit åndelige Voksested. Han var på denne Tid foruden at være ivrig Skandinav, — allerede 1839 begynder han Udgivelsen af Tidsskriftet „Brage og Idun“, — også Asadyrker og Tilhænger af Enevælden. Den uforbeholdne og kraftige Måde, hvorpå han fremsatte sine Meninger, skaffede ham blandt Venner Navnet: Bamsen. —

Af Selskabets Medlemmer stod de to Skolekammerater Victor Bloch og C. C. Hall Birkedal nærmest. Senere kom han i nært Slægtskabsforhold til Fr. Barfod og var til Tider knyttet stærkt til D. G. Monrad. Af de andre Medlemmer, som han også stod nær, kan nævnes Barndomsvennen P. Dorph, den senere Præst C. Fog og Martsministeren F. M. Knuth, Politikeren og Lægen C. E. Fenger og Skolemanden Martin Hammerich.

Hjærtevennen var *Victor Bloch*, hvem Birkedal skildrer ved hans Indtræden i Skolen som en romantisk Blomst plantet ind mellem realistiske Køkkenurter. Han blev Livet igennem Birkedals bedste og fortroligste Ven, med hvem han næsten på alle Punkter samstemmede, og med hvem han kunde udveksle det inderste og det dybeste. Victor Bloch, der senere blev Præst ligesom Vennen først i Jylland og senere på Fyn, var en higende Sjæl — et Længselsmenneske, kalder Birkedal ham, — men alligevel et Menneske, der var mer end almindeligt anlagt for Tankearbejde. „Han fantaserede med Forstanden“ — i Modsætning til Birkedal, der kunde være fristet til at tænke med Fantasien.

Tolvmandslagets to Poler dannede C. C. Hall og D. G. Monrad, og Birkedal blev tiltrukket af dem begge.

Halls Liv var tilsyneladende en Dans på Roser. Lys og munter, smuk og kraftig — altid veloplagt indfandt den velhavende Bødkersøn fra Kristianshavn sig i Vennernes Kreds. Med sit aldrig svigtende Instinkt for Omgivelserne — denne umiddelbare Følelse, der også gjorde ham det let som Statsmand at ramme dansk, måske særlig københavnsk Tænkemåde — skabte han Ligevægt og Harmoni omkring sig.

Når Vennerne var optaget af den hidsige Strid mellem København og Sorø om, hvorvidt Stoffet eller Formen var det vigtigste i Digtningen, så fulgte han med og gav sit Besyv, men uden at være dybere optaget. Når Birkedal må tilstå, at han vel måtte give de tungtbevæbnede Soranere Hauch og Wilster Ret, når de vilde hævde, at

Indholdet er det væsentlige, men at han dog havde en udtalt Følelse af, at de lettere bevæbnede, men smidigere Københavnerne J. L. Heiberg og H. Hertz, hvad Ånd og Vid angik, stod som Sejrherrer, så var Hall interesseret i Striden, men det var ham ikke Livet om at gøre at få nogen bestemt Afgørelse.

Og når Birkedal og enkelte andre af Kredsen følte sig tiltrukket af Grundtvigs Djærvhed og Danskhed, skønt de endnu kirkeligt stod ham fjernt og intet havde med hans Kreds at gøre, så gjaldt det sikkert ikke Hall, der som den dannede Almenhed dengang så på Aftensangspræsten fra Kristianshavn og hans Kamp for kirkelig Frihed som en Mærkværdighed. Hall blev aldrig Grundtvigianer, om han end som Kirkeminister — også i det Stykke i Kraft af sin umiddelbare Følelse — ofte foretrak Grundtvigs Venner, fordi han fandt mest Ånd og Liv i den Kreds. Han var derfor heller ikke bange for at forelægge og få vedtaget Love, der var særlig ønsket fra grundtvigsk Side. Halls Navn står således under Lov af 4de April 1855 om Sognebåndets Løsning. Men dybere berørt af den grundtvigske Livsopfattelse var han aldrig. Heller ikke her gik det på Livet løs for ham.

Den sjælelige Delthed mellem forskellige Anskuelser i den æstetiske og religiøse Verden, som føltes af Birkedal, og som vel hører Overgangstidens Psykologi til, fandtes ikke hos Hall.

Hall var ikke delt. Det harmoniske var hans Særpræg. Verden lå lys og åben for ham, og det lokkede en delt Sjæl som Birkedal i den Grad, at det, som ellers mere og mere bestemte hans Forhold til Vennerne — deres Forhold til Kristendommen nemlig, — ikke kom til at spille ind i Forholdet til Hall, der hele Livet bevarede Ærbødigheden for den kristne Tro, men som i hvert Fald Birkedal ikke turde regne med til de troende Kristne.

Den anden Pol i Selskabet var *D. G. Monrad*. Var Halls Livsvej rosenbødt, synes Monrads at have været

tornestrøet. Medens Hall blev båret på Hænder af Familie og Venner, var Monrad frændeløs, og hans Venner var kun få. Hall var udgået fra et velstående Borgerhjem, medens Monrad var fattig og altid havde måttet leve mellem fremmede. Ligeså lys og ligevægtig Hall var, ligeså mørk og uligevægtig syntes Monrad at være.

Det uligevægtige hos Monrad var det, der for Birkedal var Tiltrækningen — han, der også manglede Ligevægten. Eller rettere, da det synes at være Monrad, der har valgt først, det uharmoniske hos Birkedal drog Monrad. Birkedal siger beskedent i sine „Personlige Oplevelser“, at når Monrad syntes at foretrække ham, da var Berøringspunktet netop det uharmoniske. De forstod hinanden og kunde derfor hjælpe hinanden, og dog var deres Forhold en idelig Tiltrækning og Frastødning. Der var ikke den Ro over det som over Birkedals Forhold til Hall. Det var anstrængende at være Monrads Ven.

Varmen i Venskabet steg eller faldt med Monrads Forhold til Kristendommen. Undertiden udkastede han Planer om at gå som Missionær til Grønland. Livet i Danmark var gråt i gråt, og kun Gråspurvekvidder hørtes i Lavlandet. En Missionærs Gerning var derimod noget helt andet at sætte Livet ind på. Her fik man Brug for de store Følelser, og her kunde øves Heltegerninger, — og Birkedal med sin let vakte Indbildningskraft drog med Monrad til Grønlands Sneørkner og har måske allerede på denne Fantasiens Langfart fået sin Interesse vakt for Hedningemissionen. Kun at det ikke blev for Grønlændere i det kolde Nord, at han skulde komme til at virke, men for Santalere i det varme Indien.

Når Monrad således havde fået sig selv og Vennen begejstret for kristelige Heltebedrifter, kunde han nogen Tid efter møde Birkedal og meddele ham, at Udtalelser af H. C. Ørsted havde gjort et sådant Indtryk på ham, at han havde opgivet Kristendommen. Han var nu overbevist om, at der ingen kærlig og retfærdig Gud var til.

Skæbnens Hjul knuste jo onde og gode, og han skrev
i Birkedals Stambog de håbløse Slægters Kvide:

Læben ler, og Øjet smiler,
Hjærtets Indre er fortæret,
Håbet er: til Døden iler
Hvert Sekund, som Hjærtet banker.

Hurtig År og Dage rulle,
Snart skal Ånden ikke tænke,
Hjærtets Følelser de skulle,
Hvile kolde i min Grav.

Men når Dagens Farver svinde,
Og du sidder for din Viv,
Tænk da på mig, lad mit Minde
Svæve for din Vennesjæl.

Men er også det udslettet,
Dækket til af År og Dage,
Vid, af ham, der elskte Dig,
Er der intet mer tilbage.

Krisen havde dog et hurtigt Forløb. Men Monrads Kristendom på anden Omgang var ikke så gennemvarm som på første, men ærlig og oprigtig, siger Birkedal.

I Ligevægt kom Monrad dog ikke og nåede det vel aldrig.

Ved Sammenkomsterne, fortæller Birkedal, var hans Væremåde meget forskellig. Snart var han overstadig lystig og talende, skønt ofte således, at man følte gennem hans Spøg og Lystighed en dunkel Baggrund af Smerte, — snart var han tavs og tilbagetrukket i sig selv, når han sad i en Krog som drømmende, mens han så stundom pludselig sprang op, svang sit Punscheglas og stødte det mod en andens, idet han med løftet Stemme råbte: Kamp og Sejr, Du.

Medens Birkedals venskabelige, men ikke så dybt indgribende Forhold til Hall fortsattes ud over Ungdomsårene, var hans Forhold til Monrad stadig undergivet

Temperatursvingninger. Efterat Monrad var vendt hjem fra sine Udlændighedsår på Ny Zeeland, mødtes han og Birkedal kun én Gang, men uden at den gamle Fortrolighed fra Ungdomsårene kom i Stand påny.

Af de Antydninger, som Birkedal har givet af Livet i „Selskabet uden Navn“ får man det Indtryk, at han har levet ret et Ungdomsliv uden at være snæret af Partirammer og uden at slæbe om med døde Fordomme, men med åben Sans for alt godt og ædelt menneskeligt, der fandtes i Tiden.

Birkedal blev således ikke af den megen Omgang med de senere national-liberale Førere nogen Partimand i Politik. Ligesom heller ikke Venskabet med Fr. Barfod gjorde ham til Skandinav. Partipolitisk var han dengang som senere — Birkedal.

En levende Interesse havde han altid for Danskhed, Frihed og Norden. Men national-liberal Skandinav blev han aldrig. Dertil blev han senere for meget påvirket af Grundtvig. — —

Muntert og friskt har man levet, men under den muntre Overflade har hver enkelts Ejendommelighed fået Lov uforstyrret at gro sin stille, skjulte Vækst.

Denne Vækst skal nu efterspores hos en enkelt i Laget.

Var det „Menneskelighed“, der bandt Vennerne sammen, så var det også den, der gjorde Birkedal til troende Kristen.

Det er umuligt at påvise noget Øjeblik, hvor Birkedal havde et bestemt Gennembrud. Forsåvidt mærkeligt for en urolig Sjæl som hans. Gæringsperioder havde han ganske vist mange af, men aldrig var han uden Forhold til Gud. Fromheden fra Barndomshjemmet og Indtrykene fra Skolen fulgte ham, selv når Bølgerne gik højest. Hans Uro på det religiøse Område var altid i Retning af Inderlighed.

Når han læmpeligt førtes til stigende Klarhed over Kristendommens Sandheder, så var det Menneskehjærtets

Trang, der ledte ham. Kun ved Kristendommens Hjælp fik han sit Begær om at leve et forbilledligt Menneskeliv og sin Trang til Klarhed over Livet tilfredsstillet.

Det var hans Menneskelighed, der hjalp ham til Kristus, og det var i Slotskirken i Sidegangen til højre under *I. P. Mynsters* Prædikestol, at han fandt sig selv.

Birkedal siger om Mynster, at han ikke blot berigede Tanken, men „han forstod at finde Hjærtet“. Og det var det, den teologiske Student trængte til.

Min Tanke kristnet vorden,
Men Hjærtet var det ej —
Det var ej Herrens Orden.

Sådan begynder Birkedal i sin „Livs-Førelse“ Versene om *I. P. Mynster*, der bar Overskriften: Det ringer anden Gang til Kirke.

Birkedal havde som Skoledreng hørt Grundtvig i Vor Frelzers Kirke uden at forstå Digterpræsten ret. Men han fik dog blivende Indtryk af en Verden, hvor Kampen for Kristendom og Danskhed havde indgået en inderlig Forening. Og der er vel ikke Tvivl om, at allerede dengang påvirkedes og farvedes hans Kristusbillede og i det hele hans Opfattelse af Kristenliv af den Begejstring for nordisk Oldtidsliv, som han sporede i Grundtvigs Prædikener. Kristenliv er et Kampliv, og Kristus er en Helt, det var ham fra nu af klart.

Efterat Grundtvig havde ophørt med sin Gerning på Kristianshavn, var Genklangen af hans mægtige Vidnesbyrd ikke hendøet i Birkedals Hjærte, men den var blevet svagere og svagere. Nogle År søger han andre københavnske Kirker og finder endelig sin Plads under *I. P. Mynsters* Prædikestol.

Hvor forskellig end Mynsters Betragtninger var fra Grundtvigs Vidnesbyrd, så forstod Slotspræsten dog altså at finde Hjærterne. Han fandt Birkedals, og det glemte denne aldrig, hvor køligt end han og Sællands Biskop kom til at stå overfor hinanden senere.

Herrens Orden blev genoprettet. Tanken var kristnet, nu blev Hjærtet det også. Den tankeklare og noget kølige Mynster kunde ikke blot tiltale de dannede blandt Religionens Foragtere, men også varme Hjærtet på den teologiske Kandidat, hvad Birkedal var bleven 1834 under Vejledning af *H. L. Martensen* og *P. C. Kierkegård*.

Mynsters Påvirkning spores altid i Birkedals Tale om Forsoning og hans Pegen på Korset som Forargelsens Gåde, men også som det Sted, hvor Gud i Kristus forligte Verden med sig.

Forsoningstroen, — han benytter selv Udtrykket mange År efter i en Forhandling med Otto Møller, — stod fra nu af for ham som „Kristendommens Hjerteslag“.

Han indså under Mynsters Påvirkning, at også han havde forbrudt sig mod sin Gud. Hans Tro på, at han ved egen Kraft kunde virkeliggøre Idealet, havde fået sit Knæk. Han så, at det ikke var på ét Punkt, men på alle, at han havde at gøre med en syndig Natur. Synderen skjald for sin hellige Dommer.

En af de Poler, hvorom Birkedals Prædiken kom til at dreje sig, dukkede op af Havet. Synd hed den. Men samtidig kommer også den anden Pol til Syne.

Ved Korsets Fod og ved Troen på den Forsoning, som dær havde fundet Sted, fandt han en Gud, der tilgiver Syndere, og han lærte at kende denne Guds salige Nåde.

Tonerne om Synd og Nåde bliver fra da af det dæmpede Akkompagnement til al Birkedals Tale om Menneskets Forhold til dets Gud. —

Oplevelserne under Mynsters Prædikestol skabte en Længsel hos Birkedal efter at blive taget afsides. Han søger og får 1837 Embedet som Kateket i Ringkøbing. De brogede og mangfoldige Påvirkninger i København unddrager han sig og flytter over til Jyllands Vestkyst med Trang til det i dybeste Forstand enfoldige.

Birkedal havde i sin Ungdom den Lykke både æstetisk og religiøst at få Tilknytning til den højeste Dannelse. Ude på Jyllands Hede og senere på Fyn møder han nu en,

dansk Bondekultur, og det bliver hans Skæbne på mange Måder at stå i Brændingen mellem de mere og mere nationalt og liberalt interesserede Kredse i Hovedstaden og de religiøst vakte Forsamlingsfolk ude på Landet.

Men ene drager han ikke sin Fremtid i Møde.

Da han som Førstelærer og Kateket flyttede til Ringkøbing og tog det „lille Hus med den røde Mur og for Døren med tvende Linde“ i Besiddelse, fulgtes han af *Emilie Meyer*, Datter af Kaptajn og Urtekræmmer Meyer, der boede på Hjørnet af Borgergade og Prinsensgade, altså lige i Hjærtet af København.

En sværmerisk Sjæl som Birkedal havde naturligvis haft sine Skuffelser. Men da han som Student ved et Bryllupsgilde på Holtegård så Emilie Meyer stående i Havedøren iført hvid Kjole og med grønne Safiansko, lagde han strags Mærke til de blå Øjne — „halvt af Forglemmigejens og halvt af Violens Farve“ —. Han så det skalkagtige Blink i dem, da hun fik Øje på ham, der optrådte i et Par lånte Benklæder. Set ham havde hun ganske vist ikke før, men hun havde hørt ham i Kirken synge så højt, at han overdøvede alle andre.

Da han så hende i Havedøren, spurgte han sig selv: Er det hende? Noget Svar fik han ikke den Dag, eller overhovedet i den nærmeste Tid derefter. Men han syntes dog allerede nu at møde hos Jomfru Meyer en Sjæl, der havde let til Smilet og let til Sukket.

Hun spillede senere for ham, og han lagde med Glæde Mærke til, at hun spillede bedre piano end forte. Han læste om Hagbarth og Signe for hende, og hun græd Tårer, men Skælmen var der også.

De havde strags, de mødtes ved Bryllupsgildet, fordybet sig i en Disput, om Venskab var muligt mellem Kvinder. Hun mente Jo, og han mente Nej. Denne Diskussion fortsattes så ved Besøg i hendes Hjem, og under Samtaler af lignende dybsindig Art, under Musiceren og Højt-læsning gik det op for Birkedal, at det *var* hende.

Den Dag, han blev Kandidat, friede han, og da han

nogle År efter fik Embede, fulgte Jomfru Emilie ham som Madam Birchedahl til Ringkøbing. Og hun blev sin Mand en udmærket Medhjælp i gode og onde Dage.

Praktisk og stilfærdig var hun altid parat til at følge sin Husbond, selvom han sejlede en høj Sø. Hun kunde mildne og dæmpe, når han forivrede sig eller slog Gækken løs. Hun var i tunge og i rige År Ligevægten i Hjemmet. Der er sagt om hende, at hun gik foran i Ydmyghed, Sagtmodighed og Varsomhed.

Og det praktiske og det ligevægtige var der god Brug for både i Kateketboligen i Ringkøbing og i Præstegården i Sønder Omme, hvortil hendes Mand 1840 blev forflyttet.

Hendes Svigersøn, Præsten *Laurids Nyegård*, der har givet den udførligste Skildring af Vilhelm Birkedal, giver hende det Vidnesbyrd, at hun havde en sjælden Evne til at afpasse alt efter Kårene, de havde. Hun følte det som et Kald at værne den Mand, der var blevet hende givet. Mange praktiske Opgaver i Hjemmet — også økonomiske — løste hun alene, for ikke at besvære sin ikke altid lige praktiske og økonomiske Husbond.

Nøjsomt og tarveligt måtte man indrette sig, hvis Indtægterne skulde slå til, især efterhånden som Børneflokken blev større. Og mangan Gang har hun ved sit rolige Sind støttet sin Mand i de ikke få Kampe, som han — allerede som ung Præst — havde at bestå både med Gud og Verden.

Hun forstod den Jakobs Kamp, som han stred med Gud, da han en Nat i Sønder Omme vågnede, syg og forpint og følede Dødens Nærhed. Han greb hendes Hånd, bød Farvel og sagde: Hold denne Times Alvor ud i Jesu Kristi Håb og Tro. —

Hun holdt ud mere end denne Time, for hun var ikke blot en stille Kvinde, men hun blev også en stærk Kvinde.

III

PÅ HEDEN

Birkedal drog til Ringkøbing for at blive taget afsides. Han fik sit Ønske opfyldt. Livet på Heden bliver for ham et Liv i Inderlighed og Fordybelse, men det bliver også et Liv i Kamp.

Trangen til Ensomhed gjorde ham ikke til nogen Klosterbroder. Han var altfor meget anlagt på Samfundsliv, til at han skulde kunne leve sit Liv udelukkende i sit Studereværelse, hvor kært det end var for ham.

Umiddelbar og fornøjelig og trofast, som han var, havde han som ung haft let ved at slutte Venskaber. Da han nu bliver Præst, er det hans Hjærtens Trang at finde kristent Samfund og føle sig i en Menigheds Midte. De gamle Venner kommer på Afstand, men han vinder nye. Når Birkedal nu bliver Grundtvigianer, er det ganske sikkert ikke blot, fordi han føler Trang til den personlige Klaring af Livsgåden, som han mente, Grundtvig kunde give ham, men også fordi han begærer kristeligt Broderskab og Lys over den kristne Kirkes og Menigheds Stilling.

Det er Trang til Menighedsliv, der får Birkedal til at foretrække grundtvigsk Samfundsliv for mynstersk Enkeltmandskristendom.

Han havde imidlertid ikke været længe i Ringkøbing, før det ganske Borgerskab stod delt i to Lejre. Nogle —, og det var de fleste, — brød Staven over ham og hans Gerning. Nu havde man i mange År hørt fra Prædikestolen, at når man blot var et rart og skikkeligt Menne-

ske, så var alt såre godt, og nu kom denne unge Hedspore, der ikke engang var rigtig Præst, men kun Kateket, og sagde, at der skulde mere til.

Allerede i sin Tiltrædelsesprædiken havde han sagt, hvorom hans Tale skulde dreje sig: om Synd og Død, men også om Forsoning, Forløsning og evigt Liv i Kristus Jesus.

Herredsprovsten kom i Bevægelse og spurgte Birkedal om, hvad han prædikede, og fik til Svar: om Jesu Blod på Golgatha og Helligåndens Nåde.

Ja, mente Provsten, det er jo ganske vist Centrum for Troen, men det behøver man da ikke at prædike om.

Denne Tale vilde imidlertid en lille Flok af Ringkøbings Indbyggere gærne høre, og de bad Birkedal holde flere Gudstjenester. Det var han villig til og ansøgte Bispen om Tilladelse til at holde Aftensangsgudstjeneste.

Ansøgningen blev indgivet på et Halvark, der ovenikøbet ikke var frit for at være krøllet, og kom derfor tilbage fra den sirlige Biskop *Tage Müller* i Ribe med Besked om, at så formløst kunde man ikke ansøge det kongelige danske Kancelli.

Sagen døde hen, men Birkedal havde for første Gang løbet Panden imod Former og Vedtægter, som de højere Autoriteter ønskede overholdt, men som han aldrig nåede at se Nyten af.

Iøvrigt var Forholdet til den ikke så lidt frisindede Ribebisp altid godt. *Tage Müller* ønskede ikke at blive fri for Birkedal, men begærede på den anden Side heller ikke i sit Stift flere Præster af hans noget besværlige Slags.

Der var dog altså i Ringkøbing en lille Skare Mennesker, med hvem Birkedal kunde dele det bedste, men han længtes alligevel efter større Klarhed og stærkere Samfund, og denne Længsel førte ham til Velling Præstegård.

På en smuk, solklar Dag vandrede han for første Gang de tre Fjerdingsvej fra Ringkøbing til Velling, hvor den

alvorlige og dog så milde Præstemand, C. F. Hassenfeldt, snart drog ham ind i sin Tankekreds.

Hassenfeldt var en afklaret Grundtvigianer, uden Birkedals Begavelse eller Veltalenhed, men med en Klarhed og Dybde i sit personlige Trosliv, som man måtte bøje sig for.

Birkedal giver 1852 gennem flere Numre i „Dansk Kirketidende“ en Skildring af denne sin Præsteven. Han mødte, synes han, noget apostolisk hos Hassenfeldt, når denne, efter med megen Alvor at have udtalt sin Mening, rejste sig op og — gående baglæns — med hele sin Sjæls Inderlighed og Sanddruhed så sin yngre Ven ind i Øjet.

I Artiklerne fortæller Birkedal om, hvad der førte Hassenfeldt til det grundtvigske Stade, og man har sikkert her også Birkedals Bevæggrunde til at antage den „kirkelige Anskuelse“, som han senere selv på et Præstekonvent i Viborg har døbt den grundtvigske Opfattelse.

Det, Hassenfeldt søgte — og Birkedal med ham —, var Sikkerhed, Fodfæste, Vished, Klippegrund. Disse Udtryk vender atter og atter tilbage i Artiklerne. Hverken en levende, luthersk Bodsprædiken eller den Enkeltmandskristendom, som Mynster var Talsmand for, giver nogen Vished i Forholdet til Gud. Alt kommer nemlig her an på det enkelte Menneskes Fornemmelser, på *mine* Erfaringer og *mine* Betragtninger. Og da disse er fejlbare, giver Standpunktet ikke „Livets Sikkerhed“.

„Der finder her Sted en bestandig Afbrydelse, en idelig Begyndelse fra ny af, en udmattende Strid mellem Tro og Tvivl om den personlige Nådestand, fordi der på dette Stade altid må vendes tilbage til den enkeltes Fornemmelse og Erfaring, uden at nogen kirkelig og uomstødelig Vished er givet i en guddommelig Livsskabelse i Forbindelse med et upåtvivleligt af Herren med Bestemthed krævet Trosindhold“.

Alt dette fandt de begge i Grundtvigs bekendte Lære om Dåben og dens Pagt. De fandt Trygheden i Gudsfor-

holdet, og de fandt, hvad der er nødvendigt at tro til Sælgelighed.

Birkedal fik fra nu af nye Toner i sin Forkyndelse. Få har som han kunnet tale smeltende og henrivende om Menneskehjærtets Trang til Hvilen i Gud.

Samtidig med at han i sit Trosliv fik Grund under Fødderne, fik han også Klarhed over, hvor det kristne Broderskab er at finde. Hans Syn udvidedes til det Venne-samfund, som hedder Jesu Kristi Kirke.

Der blev ringet sammen for ham.

Han er nu på det rene med, at Statskirken eller — senere — Folkekirken ikke er den hellige almindelige Kirke eller en Gren deraf.

Den hellige almindelige Kirke findes overalt, hvor Dåb og Nadver forrettes efter Jesu Kristi Indstiftelser, og hvor der føres en Forkyndelse i Overensstemmelse hermed. Den kan altså findes indenfor Statskirken, men også udenfor.

Det er ikke Statskirken, der har fået Forjættelsen om, at Helvedes Porte ikke skal få Overhånd over den, men det er Jesu Kristi sande Kirke. Statskirken og Folkekirken styres og ledes — og kan ophæves — af en verdslig jordisk Øvrighed, af en enevældig Konge eller af en Minister og en Rigsdag, der er bekendelsesløs. Jesu Kristi Kirke styres og ledes af ham, efter hvem den har fået Navn. Forjættelsen gælder da Vorherres Menighed, hvor den findes på Jordens vide Kredse, og under hvilken Form den end fremtræder — som Sognekirkemenighed, Fri-menighed eller — hvad Birkedal skulde blive Opfinderen af — Valgmenighed.

Hans Øjne er altså nu åbne for den kristne Menigheds Plads og Kår indenfor Statskirken. Han skulde snart få Brug for sit nye Syn. —

Statskirkens Ide var storslået nok, men blev i Tidens Løb mere og mere umulig at gennemføre. Det havde været Tanken, at alle indenfor Kongens Riger og Lande skulde mene, tænke og sige det samme om religiøse

Spørgsmål. Men Rationalismen havde gjort denne Stræben umulig.

Den fornægtede meget i den gamle Overlevering, — nedrev således det Kors, hvorom Birkedals Prædiken altid drejede sig, — og den satte meget nyt ind i Udviklingen.

Den voksende Sans for Oplysning og Frihed kan vi således takke den for. Der var adskillig Liberalisme blandt Rationalisterne. Det er ikke helt tilfældigt, at den senere Rationalismes Førstemand, Professor H. N. Clausen, blev en af de første liberale herhjemme.

Der var derfor Udsigt til, at det vilde komme til at gå i Danmark som andre Steder. De politisk konservative og de gammeldagstroende vilde komme til at stå på den ene Side med Krav på, at den gamle statskirkelige Ordning skulde overholdes til Punkt og Prikke. Overfor dem og på den anden Side vilde der komme til at stå en af Rationalismen påvirket Liberalisme, der fordrede Frihed indenfor Statskirkens Rammer.

Men det gik anderledes, takket være Grundtvig.

Han var så gammeldags i Troen, som tænkes kunde. Der var intet i de af gammel Lutherdom prægede Ritualer og kirkelige Forskrifter, han ikke kunde bøje sig for. Men han havde i Modsætning til Mynster lært så meget af sin Tid, at han indså, at kun en frivillig Tilslutning til Kirkens gamle Tro havde noget Værd. Han vilde som de gamle holde Korset i Ære, men han lærte af de ny, at uden Frihed og Oplysning kom man ingen Vegne.

Ønsker om almindelig Samvittighedsfrihed for Menigheder og Præster i Danmark kom til Orde i Roskilde Stænderforsamling i Året 1838 gennem forskellige Andragender, bl. a. fra J. C. Lindberg. I en nedsat Komité syntes der at være nogen Stemning for at løse Sognebåndet, ganske vist med visse Indskrænkninger. Det måtte således ikke gælde Dåben. Men nogen Anbefaling til Kongen fik Sagen ikke. Mynster var også stærkt imod.

Afvisningen vakte imidlertid i flere Kredse stærkt Mis-

nøje. Og Vilhelm Birkedal giver denne Misfornøjelse Luft i et lille Skrift, der udkom i Begyndelsen af 1839, og som er hans første Optræden på Arenaen som kirkelig Stridsmand og Grundtvigs Advokat. Skriftet hedder: *Om Stænderforhandlingerne i Roskilde angående Sognebåndets Løsning.*

Foruden at være et veltalende Forsvar for Grundtvigs Krav om Frihed indenfor Statskirken giver Skriftet på mange Måder et Bidrag til Birkedals Historie.

I dette hans første kirkepolitiske Indlæg gør han sig særlig til Tolk for Sognebåndsløsningen. Senere og navnlig efter Søren Kierkegårds Optræden så han klart, at Løsning af Sognebåndet nødvendigt måtte følges af Frihed for Præsten.

Overfor Komitéens Tale om, at Sognebåndsløsningen vilde bryde det skønne Bånd mellem Præst og Menighed, siger han således:

„Jeg er selv Præst, og jeg kan ikke tænke mig nogen skønnere Stilling end at stå som Ordets Tjener i en Menighed, hvis Medlemmer var mine Brødre og Søstre i Kristus, med hvem jeg delte Tro og Håb —“

Her har vi i Svøb den kendte Fripræst indenfor Folkekirken.

Skriftet gav ham også Lejlighed til at gøre op med Mynster og offentlig slutte sig til Grundtvig.

Mynster havde i Stænderne sagt om Grundtvig, J. C. Lindberg og deres Venner:

„Man vil have Tilladelse til i Statskirken at grunde en ny Kirke, hvori man selv vil foreskrive Læresætninger og anordne Skikke, hvortil man vil kunne lokke dem, der finder Behag i — for at bruge Skriftens Udtryk — at forlade deres egne Forsamlinger ...“

Hertil svarer Birkedal:

„Ved Biskop Mynster da ikke, at det netop er den gamle, ene, hellige, kristelige Kirke, der i hine Mænd har fundet så djærve Forsvarere imod den nye, moderne Kirke; mange vil stifte til Trods mod Statskirken ...“

Netop de af alle danske Kristne holder hart ved den gamle Statskirkes gamle Anordninger . . .“

Og så kommer Opgøret:

„Før jeg forlader Biskop Mynster, vil jeg endnu af mit fulde Hjærte tiltale ham. Han står i dette Øjeblik for mig, som han stod for mig i mine glødende Ungdomsår, da jeg ikke kendte noget skønnere og herligere end den Tanke at kunne komme til at ligne *ham* som Præst . . . Måske kan jeg mere upartisk end mange andre betragte denne Sag, thi aldrig har jeg stået i noget Forhold til *Grundtvig*, og kun tilfældigvis og i Forbigående er jeg kommen i nogen Berøring med hans Disciple . . . Var der nogen Grund til at betragte Sagen med Ensidighed, da måtte min Anskuelse hælde til Biskop *Mynster*, thi ham kendte og elskede jeg, hans „Betragtninger“ ligger på mit Arbejdsbord, og mangen skøn, salig Time har deres Læsning forskaffet mig og mine. Hans Portræt hænger over min Sofa, og til ham vendte min Tanke ofte tilbage, når jeg arbejdede på en Prædiken. Men jeg kan dog ikke andet end give *Sandheden Æren* . . . Deres Højærværdighed! Det kan være, at der er begået mange Misgreb af det såkaldte Parti, hvortil *Grundtvig* og *Lindberg* hører, ja, det er vist, at de *er* begåede. Men er vi da fuldendte Kristne? Og skal det da agtes for et såmeget større Fejlgreb i Stridens Hede at sige et uoverlagt Ord, at give et hårdt Slæg, end at *tie*? . . . Delte De *Grundtvigs* Tro, hvorfor vilde De da ikke kæmpe for den med ham? Delte De den ikke, da var det da så naturligt, at De kastede ham Deres Hanske, at ikke tusinde Dem anbetroede Sjæle skulde ledes på Vildspor. Men De delte hans Tro; thi De kan og vil ikke underkende de højrøstede Vidnesbyrd, De i Kirken og i Skrifter aflagde om den Tro, hvorfor *Grundtvig* kæmpede . . . Nu derimod har Deres Højærværdighed givet tusinde Grund til at sige: Se, Biskoppen deler dog ikke *Grundtvigs* Tro, og disse har fundet et velkomment Påskud til at laste, hvad dog såvel De som *Grundtvig* bekendte . . . Og så sluttelig et Ønske, som måske den ædle-

ste Del af Nationen nærer, at Danmarks *Melanchton* og Danmarks *Luther* måtte lægge Hånd i Hånd for Kirkens gode Sag, uden Spørgsmål om, hvo der er den første eller den sidste. I Guds Rige er den ydmygste den største. Det er for gamle Danmark, for Danmarks gamle Kirke, at dette Ønske næres.“ — —

Skriftet vakte berettiget Opsigt. Stiftsprovst *Tryde* kom med et Modindlæg. Men Mynster tav og modtog nogen Tid efter Skriftets Fremkomst dets Forfatter med megen Kulde.

Grundtvig skrev derimod i sit „Åbne Vennebrev“ til den engelske Præst, *Wade*: „Skæbnen vilde, at Sognefriheden skulde på samme Tid få en ny Pen til sin Ære, der hører til de dygtigste, man dypper Norden for Elben. Det er en ung Præst i Jylland, ved Navn *Birkedal*, mig hidtil aldeles ubekendt, som har gennemgået Forhandlingerne i Roskilde om Sognebåndets Løsning med en Djærvhed og en Tålmodighed, en Kraft og en Klarhed, der ikke blot spår Sognefriheden en glimrende Sejr, men vor Litteratur en udmærket Prydelse —.“

Kendte Grundtvig og hans Venner endnu ikke *Birkedal*, skulde de snart lære ham personlig at kende. Han fik i denne Kreds sine bedste Venner for Livet.

På en Rejse lærte han „det hellige Land“ i det sydvestlige Sælland omkring *Holsteinborg* at kende. I det „sydvestsællandske Broderkonvent“ fandt han „Herrens Samfundsliv, det søde“, og *P. A. Fenger* — hans gamle Lærer fra *Borgerdydskolen* —, *Emil Clausen*, *Ferdinand Fenger* og især *Frits Boisen* blev hans Venner.

Det er, som *Birkedal* bliver mere vidtfavnende efter at være bleven Grundtvigs Lærling. Det vennesele strækker ikke blot til, når han søger gamle Venner op — dem af dem, han stadig kunde stå i et hjerteligt Forhold til —, men han favner nu også en større Vennekreds blandt Præsterne.

Det er Præstekonventernes første Tid. I Præstegårdene behandlede kirkelige og teologiske Spørgsmål, og

ved Sammenkomster vejlede og tugtede Brødrene hverandre.

Her blev Birkedal snart Fører og Leder.

Det var også som Konventsbroder, at han første Gang kom for Provsteretten.

Nu om Dage ses det sjældent, at Præsternes Herreds- eller Stiftskonventer er fyldt med Sprængstof. Anderledes i Året 1844. Da blev de af Regeringen betragtet som røde Jakobinerklubber, hvor alle revolutionære Anslag blev udklækket.

Da Birkedal og hans Konventsbrødre fra Nørvang-Tørrild Herreder i „Berlingske Tidende“ havde offentliggjort en Erklæring, hvori det hed, at de foretrak en helt ny Salmebog for en forbedret Udgave af den „evangelisk-kristelige“, fik de alle en Tilrettevisning eller „en Næse“ fra deres høje foresatte.

Birkedal vilde ikke tage imod Næsen og rykkede ud med et Forsvar i „Fædrelandet“. Kancelliet får da nedsat en Provsteret over ham, og han dømmes af Provst og Herredsfoged til en Mulkt på 50 Rdl. Sølv foruden Salær til Aktor. Han appellerer Dommen og får sin gamle Ven C. C. Hall til at skrive Indlægget.

Det hjalp forsåvidt, som Landemodedommen kom til at lyde på Frifindelse „for Justitiens Tiltale“. Men da Artiklen i „Fædrelandet“ er „meget nær ved Grænsen af det utilbørlige“, idømtes han Sagens Omkostninger „med Hensyn til hvilke bemærkes, at det Aktor ved Provsteretten tilkendte Salær skønnes at kunne nedsættes til 10 Rdl., ligesom de ved Landemodet beskikkede Sagføreres Salærer fastsættes til 10 Rdl. til hver.“ —

Det blev hans første, men ikke sidste Møde med Provsteretten. Som Hall mange År efter sagde: Hvis Birkedal ikke havde holdt Liv i den ærværdige Ret, var den for længe siden afgået ved Døden.

Birkedal får Venner ikke blot blandt Præsterne, men også blandt Lægfolket. Hans Sognefolk i Sønder Omme stod ham og hans Forkyndelse lidt fjernt til at begynde

med. De sindige Hedeboere skulde først se den fyrige Møenbo lidt an. Og de så ham an i hele seks År. Først i det syvende År syntes han at spore Virkninger af sin Forkyndelse.

Men så havde han den Opmuntring, at man fra andre Sogne søgte hans Kirke.

En opvakt og søgende Bondekarl som *N. J. Terman- sen* — den senere kendte Politiker — vandrer mange Miles Vej for at høre ham og tale med ham. Og *Peter Larsen Skræppenborg* fører ham i Forbindelse med de gudelige Forsamlinger.

Skønt Birkedal ikke giver denne de vaktens Høvding et særligt Kapitel i sine „Personlige Oplevelser“, hører det dog til hans lyseste Minder ude fra Heden, når Peter Larsen Søndag Morgen med svingende Læs og sine store hvide for Vognen kom til Sønder Omme for at gå i Kirke hos ham. Da vidste han, at der kom Søndagsliv og Søndagslys ind i Præstegården på den fattige Hede.

Selvom man i Sydvestsjælland fra grundtvigske Præsters Side stod i det venligste og hjærteligste Forhold til de gudeligt vakte, så fik Mødet mellem Birkedal og Peter Larsens Forsamlingsfolk dog den kirkehistoriske Betydning, at de vakte, som stod i Fare for at blive sekteriske, nu blev kirkesøgende.

Det er Birkedal, der — ikke mindst i sin fremtidige Virkekreds på Fyn — gør Forsamlingsfolket til et Kirkefolk. —

Birkedal favner endnu videre. Hans Interesse for Missionen blandt Hedningerne bliver vakt, og den kølnes ikke med Årene. Navnlig stod senere Santalmissionen hans Hjærte nær, efterat han havde lært dens Grundlægger, H. P. Børresen, at kende. — —

„Ak, de kære uforglemmelige Hededage“ — skriver han til en Ven nogle År efter, at han har forladt Sønder Omme — „nej, dem glemmer jeg aldrig. Der og da var det, at Vorherre traf mig med sin Pil, da jeg fløj allerhøjest. Det kan jeg heller ikke glemme. Det var vel,

for at jeg skulde søge de nedrige Steder og græde i Støvet for Frelseren og således få ham ret i Tale.“

Han hentyder her til en Sygdom af uforklarlig Art, som ramte ham en Søndag i Begyndelsen af 1847, da han stod i sin Annekskirke i Hoven, og Ordet fløj ham fuglelet fra Læben. Han følte sig som et vinget Bud,

der bragte Rosen med og Duftviolen
fra Paradisets Kyst til dem dernede,
som boede på den blomsterarme Hede.

Da traf Vorherres Pil ham i Vingen. Blodet for ham til Hjærtet, og han mægtede knap at sige Amen.

Han siger selv, at hans Sjæl var syg, og at Sygdommen var i Blodet, thi „Sjælen er i Blodet“, som Moses siger.

Han følte sig tit under Guds Vrede. Forladtheden lå over ham. Kun hans Hustru anede, hvad han led, men intet menneskeligt Væsen kunde hjælpe ham, da Byrden tungest lå.

Hans Gerning lykkedes stadig for ham, og ingen mærkede noget på ham. Munter var han som altid. Men selv syntes han, at „Farten var opad så træg en Flod“, og han kunde gribes af åndelig Lede.

Denne Tilstand varede i seksten År, altså også efter at han var flyttet fra Vestjylland.

De uforglemmelige Hededage mindedes han altid. I dem havde han fundet sit åndelige Stade i den grundtvigske Lejr, i dem havde han for første Gang kæmpet for kirkelig Frihed, og i dem var han på mere end udvortes Måde blevet taget af sides.

Og dog længtes han — Møenbo som han var — mod Øst. 1849 søgte og fik han Ryslinge Sognekald på Fyn og dermed sin kirkehistoriske Kampplads anvist.

IV.

FØRSTE AAR I RYSLINGE

Det er Birkedal, der har gjort den lille midtfynske Landsby, som nu blev hans Virkeplads, kendt ud over Landet. Men den første Sognepræst i Ryslinge var han jo ikke.

Der havde før ham lydt forskellige Røster, og Præster af ret forskellig Støbning havde stået på Prædikestolen i den rummelige Kirke med det lave Tårn midt i Byen. En forskelligartet Forkyndelse havde aflejret sig i Sindene.

Men dybe Spor havde disse Mænds Virksomhed ikke sat. Et vist Ærbarhedens Stempel var det dog lykkedes at påtrykke Sognet. De Ryslinge Bymænd følte sig noget bedre end andre, i hvert Fald var de langt omkring kendt for at være særdeles ærbare og hæderlige Folk. Når der hændte noget mindre pænt i de omliggende Byer, så sagde Kvinderne dær altid: Sådan noget kunde aldrig være sket i Ryslinge.

Den, der gav Tonen an, var Gårdmand *Poul Hansen*. Han var mere oplyst end sine Standsfæller og nok også anset af Herremændene på Ravnholt og Tøjstrup. Han bandede ikke, hvad de andre ikke var fri for.

Hans Indflydelse var meget stor. Når Bymændene var samlede til Oldermannsgilde, kom Poul Hansen altid sidst. Når han kom ind, rejste alle sig, og der blev gjort Plads ved Bordenden. Så satte han sig, og Forhandlingerne begyndte. Oldermannen forelagde Sagen, og Bymændene fremsatte deres Syn, men endte altid med det

Spørgsmål: Hvad mener Du, Poul Hansen, om den Ting? Og som Poul mente, sådan blev det.

Denne Sognekonge var ikke blot en dygtig Mand, men også en dydig Mand. Han øvede gode Gerninger og særlig omtales hans Gavmildhed mod fattige.

Et Sogn, hvor Dyden i den Grad sad ved Bordenden som i Ryslinge omkring forrige Århundredes Midte, er blevet betegnet som en Bølgebryder mod de åndelige Strømninger, der gik gennem Nabosognene, og som fik deres Tilløb fra „Kjertemindesekten“ og fra „Kristiansfeldterne“ i Vestfyn og Svendborg.

Ryslinge havde aldrig for al denne Agtbarhed og Hæderlighed været rigtig til at slå Hul på. Og dog havde man haft en Række dygtige Præster lige fra Kirkefornyelsens Dage.

Således holdt Biskop Jakob Madsen d. 23nde Marts 1589 Kl. 6 om Morgenen Visitats i Ryslinge. I sin Visitatsbog gør han bl. a. følgende Bemærkninger: Kirken liden. Tårnet forfaldent. En Skarns Altertavle med Jomfru Mariæ Billede. Og en Skarns Degnestol. Ingen Skriftestol. Ingen Alterstager, i Stedet derfor et „langt Træ, Liusen står på“. Onde Stole. Kirkeladen liden og ond. Kirkegården med Træ.

Med Præsten Hr. *Sune Hansen* og Degnen Hr. Mads er Bispemod meget vel tilfreds.

Hr. Mads får dog følgende Bemærkning: Matz Degen, gambel, non canit latine recte. Han sang altså ikke Latinet rigtigt.

Bispemod tegner Hr. Sune med følgende Træk: Ætas 44 annorum, parvæ staturæ, calvus fere, prudens, sonora vox, bene docens. Vi får således at vide, at Hr. Sune var en midaldrende Mand, 44 År, lille af Vækst, næsten skaldet, begavet, med kraftig Stemme og en god Prædikant.

Om Præstekonen bemærkes, at hun hed Marine og var en gamle Kvinde, 70 År, Enke efter Formanden, og barnløs.

Hr. Sune har været en Kærnekarl af gammel luthersk Støbning.

I det 19de Århundredes Begyndelse var *Philip Sevel* og *Ole C. Beck* Præster i Ryslinge. Begge var Rationalister og havde — navnlig den første — gjort de Ryslinge-Bymænd til skikkelige Mennesker og nyttige Borgere.

Efter Beck fulgte *H. O. C. Laub*, den senere Biskop i Viborg. Han var en troende Mand af Mynsters Retning, der imidlertid ikke havde Evne til at slå igennem, om han end fik Betydning for enkelte. Instrumentet var skarpt og slebent, men hvor i den Træbul, som Menneskehjertet mangen Gang er, han skulde sætte Øksen, vidste han ikke. At gøre trygge Rationalister til Kristne formåede den fine, men lidt vege Laub ikke. Han var på sin Plads som Præsters Præst, men ikke som Vejleder for en Sognemenighed, hvor man ikke mente at have Omvendelse behov.

Under hans Eftermand *I. I. L. Hvalsoe*, der bestandig var syg, kom *R. I. Baggesen* som Kapellan til Ryslinge. „Lille Baggesen“, som han kaldtes, var Pietist, og med megen Iver tog han fat, men uden større påviselige Resultater. Dog fik den Del af de gudelige Forsamlingsfolk, som var pietistisk præget, allerede i hans Tid sin Gang i Ryslinge Sognekirke. Han omtales som „meget barneglad i Troen og særdeles ydmyg.“ Ja så ydmyg, at han engang fra Prædikestolen takkede Gud for, at han var skabt som et Menneske og ikke f. Eks. som en Skrubtudse. Hans Venner og Meningsfæller græd over den Skæbne, der muligvis kunde være hændt deres Præst, mens andre og mere oplyste godmodigt trak på Smilebåndet.

Gammel Lutherdom, rationalistiske Moralprædikener, mynsterske Betragtninger og pietistiske Vidnesbyrd havde lydt. Lidt af hvert altså, så Menigheden vel nok nærmest var i Vildrede. Hvad der havde være af gammel Kristen- dom, var blevet til en vis farisæisk Selvghed.

Sådan var Birkedals Arbejdsmark. Den var ikke tiltrampet eller stenet, — det var fynsk Muld, han kom til at arbejde i, — men Behandlingen af Jorden havde været mangelfuld. Sejgt Senegræs og andet Ukrudt bredte sig selvgodt over den frugtbare Jord.

Det måtte rykkes op med Rode, og Birkedal satte Ploven dybt i Mulde.

Birkedals Udvikling gjorde ham særlig skikket til en Gerning blandt Fynboerne. Han har engang gjort den Bemærkning, at hos Jyderne har det historiske Forspringet for det poetiske. En Jyde sætter sig de Mål, som han ved, at han kan nå. Fynboen er mere poetisk end historisk. De høje Mål og de store Syner er han ikke bange for. Heri mødtes Fynboerne og den nye Ryslingepræst.

Men når man så tilføjer, at Fynboernes Begejstring til Gengæld let slappes, når nogen Tid er gået, er det i nogen Måde uretfærdigt. Mange af de folkelige og kirkelige Bevægelser, som netop under Birkedals Præstegering kom frem og greb Fynboerne, har endnu deres Hjærte. Få Steder gøres Arbejdet for Friskole og Højskole, for Skyttesag og Valgmenighed den Dag i Dag mere trofast end på Fyn.

Fynboerne er ikke blot letbevægelige, men også trofaste, og heri lignede de Birkedal. Det er det letbevægelige, lyriske Sind og det trofaste Hjærtelag, der bliver det menneskelige Grundlag for den kirkehistoriske Be-drift, som Birkedal og Fynboerne kom til at øve.

Men først skulde Interessen for den ny Ryslingepræst og hans Forkyndelse vækkes, og det blev den strags.

At Kirken var fuld Indsættelsesdagen — 4de Søndag efter Påske 1849 — var ikke så underligt. Det plejede den at være sådan en Dag, og det var set før. Men at den vedblev med at være det de efterfølgende Søndage, var ikke set før. At der kunde synges i en Kirke, havde man også hørt før, men en sådan Menighedssang, som der snart kom til at lyde i Ryslinge Kirke, det var noget nyt.

Birkedal tog strags Folk på det ømme Sted, når han begyndte med at erklære: O, Du Ryslinge Sogn! Dine gode Gerninger slår vi en tyk Streg over!

Det var dog for galt, at Ærbarhed og Skikkelighed og gode Gerninger skulde der slås en Streg over, og mange forargedes. Men næste Søndag måtte de alligevel igen i Kirke for at høre mere.

Bevægelsen var så stærk, at en Kvinde udbrød: Bli-
ver de ikke hellige af at gå i Kirke i Ryslinge, så bliver
de da skinhellige!

Så indtrængende havde ingen før talt til dem om Lovens Forbandelse, og ingen havde talt så henrivende om Evangeliets Velsignelse.

I Birkedals første Prædiken i Ryslinge hedder det:

„Jeg har gået i den Helligånds Skole. Han holdt Lovens Spejl for mig, da følte jeg, at jeg var født i Misgerning og undfangen i Synd. Jeg har set, at Fordømmelsen såvist svævede over mig, som Gud er hellig og retfærdig, og „vil ikke lade sig spotte, men hvad et Menneske sår, det skal han og høste.“ Jeg har læst Brødens Skrift herinde i mit Hjærte, og jeg har læst Gengældelsens Skrift histoppe over Stjernerne. Da greb en Bæven min Sjæl, en Rædsel for Fortabelsen. Da steg et Suk op i mit Hjærte: „Jeg elendige Menneske! Hvo skal fri mig fra dette Dødsens Legeme?“ Da rejste Længselen sig herinde efter Frelse, og jeg hørte Herrens Ord: „Stå op! lader os gå herfra, gå fra Synd og Død og Helvede.“

Men har jeg følt Lovens Forbandelse, så har jeg også fornummet noget af Evangeliets Velsignelse: „Så elskede Gud Verden, at han hengav sin Søn, den Enbårne, på det at hver den, som tror på ham, skal ikke fortabes, men have det evige Liv.“ Jeg har i min Nød sku-
et ud over Verden, men jeg så ingen Læge der for den græselige Dødssot. Kun én Skikkelse så jeg, som drog mig til sig med underlig Magt. Det var Jesus Kristus, Vorherret Og der, hvor han mest smeltede mit Hjærte, det var på

Golgathas Korsbjælke. Det lød i min Sjæl: „Kom til mig, du besværede, jeg vil give Dig Hvile.““

Således aflægger han sit første personlige Vidnesbyrd i Ryslinge om „Synd og Nåde,“ som hans kendte Prædikensamling fra 1848—49 hedder.

Derefter vender han sig direkte til sine Tilhørere: „Jeg skuer ud over Eders talrige Forsamling. Der er mange Hundrede Øjne, der stirrer på mig i denne Stund. Jeg ved det, at der gennem hvert Par Øjne stirrer en arm, fattig Sjæl, der måske uden selv at vide det begærer *Fred*. Så står jeg da som en Fredens Tjener midt iblandt Eder. — — —

Derfor Venner, Brødre! Her ser I, hvad det er for en *Fred*, jeg *ikke* vil forkynde og bringe. Ikke *Fred*, men *Kamp* i Herrens Navn imod Synden, imod den Påstand, som går over Verden og afsvier alle grønne Blade, gør Sjælene tørre og visne og udsuger Hjærteblodet, og endelig gør os til Dødens evige Trælle. —

Her i dette Tempel står der en *Døbefont*. Der skal jeg møde som en *Fredens Tjener* for i min Herres Navn at oprette Forligelsens Pagt imellem den treenige Gud og Eders små Børn, at de i Stedet for *Vredens Børn* kan blive *Fredens Børn*. — Her i Templet står der et *Bord*. Der skal jeg møde som *Fredens Tjener*, at række Eder det højhellige, som skal stadfæste Eder i Fredens Samfund med Eders Livs Gud, formedelst Jesu Legeme og Blod.“ —

Og så slutter han med at sige:

„Så griber jeg da min Hyrdestav med godt Mod under det store Løsen: *Kamp med Verden, Fred med Gud i Kristo Jesu Vorherre*.“

De urolige Tider og Krigen skabte vel overalt større Kirkebesøg i disse Dage, men ingensteds på Fyn som i Ryslinge. Det var jo kort efter det mærkværdige År, da Verden igen drømte om Broderskab og Frihed, men alligevel med Frygt og Angst gav sig sin Fremtid i Vold.

..Birkedal formåede som få andre at give Udtryk for de

Længsler og Anelser, der beherskede en stemningsbevæget Slægt. Med sin bløde og bedende Stemme, der snart lød som et Barns stille Gråd, snart som rullende Torden, trøstede og tugtede han, så man måtte lytte.

Ikke blot Sognets egne Folk kom i Kirke hos ham, men fra de omliggende Sogne kom man i Skare og tog Pladsen op for Sognets Beboere, hvad mange af dem ikke var glade for.

Nu var man vant til, at der altid havde stået en Plads og ventet på en, hvor sent man end kom til Kirke. Hver af Sognets Beboere havde 1842 fået sin nummererede Plads i Kirken. Man sad efter Hartkornet. Det største Hartkorn sad øverst, og det mindste sad nederst. Således var der viseligt sørget for Trinforskel i Herlighed.

Nogle af Bymændene indsendte en Klage til Sognerådet og anmodede om, at der måtte formenes de ubudne Gæster fra andre Sogne Adgang til de nummererede Kirkestole.

Hvad Sognerådet svarede, vides ikke, men denne Kirkestolestrid ophørte først, da Sognebåndet blev løst 1855.

Foruden med Selvgodheden havde Birkedal også at kæmpe mod en misforstået Gudelighed, som havde sit Tilhold navnlig i de omliggende Sogne. Men som det gik Farisæismen, gik det med Pietismen. Den blev i Grunden snart overvundet. Og Birkedal udførte den Bedrift at gøre meget af Forsamlingsfolket til Kirkegængere.

Der er sagt om Birkedal, at han ingen Menneskeken-der var. En sådan Udtalelse har dog sin meget store Begrænsning.

Snæversind og Småtskårenhed forstod Birkedal ikke. Der var vel også det hos Bønderne — navnlig dem af jysk Støbning — som han ikke forstod. Men Menneskehjærtet kunde han ramme. Et brudt Hjærte vidste han, hvad var. Hjærtets skjulte Menneske kendte han, og det tog han Sigte på i sin Tale.

Hans Hansen fra Nabobyen Sødinge, som dengang var en ung Bondekarl, har senere som gammel Mand fortalt om disse Tider, og i sådan en Menneskesjæl, der, hvad Opdragelse og Udvikling angår, stod Birkedal så fjernt; afspejler sig måske allerklarest den Virkning, hans Vidnesbyrd havde.

Hans var gået med i Krigen ikke for at opleve spændende Æventyr, men for at tjene sit Land og så tillige vel også, fordi det var hans lønlige Håb, at Oplevelser af krigerisk Art vilde give ham den Fylde af Liv, som han længtes efter.

Han vendte dog skuffet hjem. Selv den varmeste Kærlighed til Land og Folk kunde ikke fylde Tomheden. Han spurgte sig selv tvivlende, om der da overhovedet fandtes det, der kunde fylde en Menneskesjæl.

Han mødte da Bevægelsen fra Ryslinge. Birkedals Tale og Menighedens Sang greb ham. Men nogen Klarhed var han ikke nået til. Præsten talte om Dåbspagten og Troens Ord eller; som han kaldte det, „Ordet“, men hvad han mente, kunde Hans ikke blive klar på.

Lidt efter lidt lysnede det dog. Han begyndte at forstå, hvad der mentes med disse Udtryk, og nu gik han til Ryslinge Søndag efter Søndag og med stigende Glæde. Han følte, hvordan Livet voksede i ham og omkring ham, og han fik den første Følelse af Fællesskabet i Menigheden. Sjælens Tomhed fyldtes, og Uklarheden veg.

Men — fortalte han videre — Brydningstider kom der i Ryslinge kredsen.

Munden var kommet godt på Gled til „andet end at spise.“ Kort og Drik og andre af Åndløshedens Følgesvende fik Løbepas. Man talte om, hvad man havde hørt og oplevet om Søndagene.

Midt i denne unge, varme Livsbevægelse slår så Søren Kierkegårds Tanker ned. Alt vakler også for Hans, og han søger forgæves at få fast Bund under Fødderne. Som stormslagne Fugle drev hans Tanker rædde viden om.

Snart vilde han til Kristiansfeldt for hos Brødrene dær at få Hjælp. Snart gik hans Tanker til Rom, som med Myndighed tog Ansvarret fra den Menneskesjæl, der segnede under Byrden. Det havde han læst.

En Dag i denne tunge Tid går han ude i sin Mark og tumler med alle disse Spørgsmål, som Ryslingepræsten og den københavnske Filosof har rejst i ham. Han kommer op på Egagerbanken, ser ud over Dalen og Åen, der blinker nede i Dalbunden.

Da pludselig som han stod, „gik det som en Sol“ op for ham, at han troede jo dog på den Gud, som i sit *Ord* havde åbenbaret sig for ham. Ja, i „*Troens Ord*“ havde han mødt den levende Gud. Derom følte han sig forvisset i sin Sjæls inderste.

Han følte sig gennemstrømmet af en Glæde, han aldrig før havde kendt. Og han glemte aldrig Dalen og den blinkende Å.

Tryk var han nu i sit Barneforhold til Gud, og på det Punkt havde han aldrig senere nogen egentlig Tvivl.

En sådan Vækkelse som den, Hans her har fortalt om, er vist typisk i de første grundtvigske Menigheder, i hvert Fald for den Kreds, der var præget af Birkedal.

Hans fortæller også, at Birkedal begyndte om Sommeren at samle Folk i Præstegårdshaven eller i en lille nærliggende Skov. Og, hvad der forundrede ham mest, var, at Præsten ikke prædikede ved disse Møder eller overhovedet talte gudeligt. Han talte derimod folkeligt om Danmark og Danmarks Historie. Hans hørte for første Gang de gamle danske Sagn ved disse Møder, der vel nok var de første Folkemøder på Fyn.

Til dette folkelige Arbejde fik Birkedal snart en Hjælper i sin Huslærer, den mærkelige *Kristen Kold*. Birkedal tilbød Kold Pladsen som Huslærer hos sig, og Kold tog imod Tilbuddet på det Vilkår, at han samtidig måtte undervise halvvoxsne Drengene. Det fik han Lov til, og i Ryslinge Præstegårds store Længe begyndte Kold så sin Højskolegerning, der skulde blive banebrydende.

Kold er blandt den danske Folkehøjskoles Banebrydere. Grundtvig tænker Tanken om en Skole for voksne, men Kold fører Tanken ud i Livet.

Når Kold ønskede hos dansk Ungdom „at få vakt både den kristne Ånd og den danske Ånd og få Folk til at tro både på Guds Kærlighed og Danmarks Lykke“, så var Birkedal og han snart enige.

Birkedal havde længe haft Øje for det danske Folks Ejendommelighed. Kold lærte Birkedal, at denne Ejendommelighed skulde udvikles, og at derfor hele det menige Folk skulde under Folkeåndens Påvirkning. Kold får altså den Betydning for Birkedal, at han fører ham ind på Højskoletanken.

Men meget forskellige var de, og Samarbejdet varede kun kort.

Birkedal kunde i Overgivenhed og med stærk Selvfølelse spørge den ikke så lidt selvsikre Kold: „Nå, Kold, er De lige så hoven nu som før,“ og Kold svarede da: „Åh! Ja, såmænd!“

Og det blev ikke sidste Gang, at Kold kritisk sagde: Åh! Ja, såmænd! til Birkedals Spørgsmål, ja til hele hans Virkemåde.

Når Birkedal således i digterisk Begejstring og på brede Sjælsvinger førte sig selv og sine Tilhørere op til Menneskelivets Højder, så har Kold vist mangen Gang med sin tørre jyske Forstandighed sagt: „Åh! ja, såmænd“ til Birkedals høje Flugt.

Mens Birkedal nemlig havde sin Glæde i de store Syner og i strålende Billeder, når han skildrede Helte og Martyrer, så havde Kold sin Styrke i at kaste Idealets Skær over Hverdagens Småting og Menigmands Færd.

Det var Festen og Hverdagen, der mødtes. Romanikken og Realismen, der brødes.

Kold har engang gjort Regnskabet op mellem sig og Birkedal.

„Når jeg taler, så løfter jeg Folk så højt, og dær bliver de stående“, — og så bøjede han sig og strakte Hånden

lige ud nogle Tommer over Jorden. — „Men når Birke-
dal taler, så sender han dem højt til Vejrs, og så er der
stor Fare for, at de falder ned og slår sig. — Dette
skulde jeg bøde på, men jeg var for hårdhændet, og så
stødte vi sammen.“ —

Det er rigtigt set. Birkedal trængte undertiden til at
komme Jorden lidt nærmere, og Kold til at løftes lidt.
Begge var de for hårdhændede. Eller rettere de var for
forskellige og for ensidige, — jævnbyrdige og mandvoks-
ne som de var, — til i Længden at samarbejde.

To Konger i ét Sogn er den ene for meget, og Kold
flyttede sin Skole til Hindsholm. —

Mens Birkedal tog en sådan kirkelig og folkelig Ger-
ning op i sit Sogn, gjorde hans Optræden både som Præst
og Politiker hans Navn kendt ud over en endnu større
Kreds.

V.

SOGNEBÅNDET LØSES

Den frie Forfatning, vi fik med Grundloven, havde i store Træk forsøgt at trække Linierne op mellem Enkeltmands Ret og Samfundets Ret. Der blev derfor strags taget et Arbejde op på at gøre disse Linier tydeligere.

Således forelagde d. 28nde Okt. 1850 Etatsråd *Span-det* på Rigsdagen et Forslag, der skulde videre udforme den i Grundloven tilsagte Trosfrihed.

Der foresloges borgerlig Ægteforening for alle, Dåbs-tvangen skulde ved Lov ophæves, også for andre end for Børn af Gendøbere, for hvem den allerede var afskaffet, og Religionsundervisningen skulde være fri.

Forslaget fremkaldte en lang Forhandling på Rigsdagen, hvor Modstanden var for stor overfor dette Forslag, der for at gavne Kristendommen søgte at sætte Skel mellem borgerligt og kristeligt.

Udenfor den lovgivende Forsamling blev Sagen også livligt drøftet, og man greb navnlig fra konservativ Side Lejligheden til at tale højt om den moralske Slappelse og det kristelige Forfald, som et sådant Forslag formentligt var Vidnesbyrd om. Det var et stort Bevis på, hvilke onde Ånder der med Friheden var sluppet løs i det danske Folk.

Sagen var derfor ved at drukne i teoretiske Overvejelser og i reaktionære Strømninger, som kort efter 1848 begyndte at gøre sig gældende også herhjemme.

Alt, hvad der kom ud af Forslaget, var Lov om Ægte-

skabsindgåelse udenfor de anerkendte Trossamfund og så måske en Bevilling på 5000 Rdl. til en Kirkekommission.

Medens det spandetske Forslag gav Anledning til mange og lange teoretiske Overvejelser, var det Birkedal, der ved et praktisk Skridt gjorde sit til, at Løftet om Trosfrihed på ét Punkt blev indfriet.

Han havde også deltaget i Diskussionen om Forslaget, men det var først den såkaldte *Stigesag*, der blev Anledningen til, at det Bånd brast, der hidtil havde knyttet Præst og Sognebeboere uløseligt sammen.

I Stige, Lumby Sogn, en Mils Vej Nord for Odense, havde en hjemvendt Amerikaner i Forsommeren 1850 bosat sig. Han, hvis Navn var *Frederik Rymkjær*, var Baptist og fremsatte i Forsamlinger sine fra Folkekirken afvigende Lærdomme. To Sønner af den ansete Gårdmand *Mads Andersen* var stærkt påvirket af ham.

Sognepræsten, Provst *Hald*, havde i Prædikener forsøgt at imødegå Vranglæreren, men mente ellers at gavne sin Sag ved ikke at ændse Rymkjærs Virksomhed.

Mads Andersen var dog af en noget anden Opfattelse. Han sendte Bud til Mag. *Viborg*, Sognepræst i Rynkeby, og til Vilh. Birkedal i Ryslinge og bad dem komme til Stige for at tage Kampen op mod Gendøberne.

De sagde efter gentagne Opfordringer Ja, berammede Dagen til den 24nde Juni, skrev til Provst Hald om at måtte låne Kirken til Gudstjeneste nævnte Dag Kl. 11 Form. og føjede til Begæringen om Lån af Kirke en Indbydelse til Provsten om at overvære Gudstjenesten og den muligt efterfølgende Forhandling med den baptistiske Missionær.

De føjede deres Ord så vel, at de tilsidst i Brevet skrev:

„Os vilde Deres Bifald, Bistand og Nærværelse særdeles glæde. Det er godt og til Velsignelse for Menigheden, at den ser, at Sjaelesørgere fra forskellige Egne ere trosnige . . . Vi tillade os nu af Deres Venskab at

vente et Par Linier fra Deres Hånd med fornøden Underretning.“

Den fornødne Underretning fik de også, men ikke den, de ventede.

Provst Hald, der før de fremmede Præsters Ankomst skal have udtalt sin Glæde over deres Medvirken i Kampen mod Baptisterne, svarede Birkedal og Viborg ret kort.

Han kunde ikke billige eller tilstede en Optræden i sin Kirke som den foreslåede, og han fandt det i det hele taget ønskeligt at virke ene og uforstyrret i Menigheden til det pågældende Øjemed. Skulde Forholdene og Omstændighederne derimod forandre sig, så at han måtte trænge til og ønske D'Hrr's velvillige Assistance, så skulde han tillade sig at benytte de gode Tilbud. Tilsidst anbefaler han sig til de to Embedsbrøders fortvarende Velvilje og Brodersind.

Kirken var altså lukket, men Mads Andersen åbnede Døren til sin Storstue, og Mødet blev da afholdt dær.

Dette var noget nyt og formentlig ulovligt.

Provst Hald klagede derfor til Bispemanden og vilde have Birkedal og Viborg til aldrig mere at „hindre ham i hans Embedsforhold“.

Birkedals Svar herpå var et kraftigt Forsvar for sin Optræden udfra Grundlovens § 86 om Boligens Ukrænkelighed. Mads Andersen havde i Følge denne Paragraf Lov til at indbyde, hvem han vilde, og ingen Sognepræst eller Provst kunde lukke Munden på hans Gæster. Med Husretten fulgte Talefriheden.

Endelig udtalte han sin Forundring over, at

„Provst Hald, som ikke vil eller kan forbyde Baptisten Frederik Rymkjær at tale *imod* Kirkens Tro og Bekendelse, dog tror at kunne og virkelig vil forbyde Magister Viborg og mig at indlægge et godt Ord *for* denne Kirkes Tro!“

Efter at have vist, at deres Færd i Stige også var kirkelig berettiget, ender han med at erklære:

„At love Biskoppen, at vi „i Fremtiden vil afholde os

fra at optræde i Lumby Menighed, således som vi nylig har gjort," vil være et Forræderi imod Vorherre, Kirken og os selv, og *det gør jeg for min Part aldrig.*"

Sagen gik så til Ministeriets Afgørelse.

Denne faldt d. 4de Okt. Kirkeministeren, *Madvig*, kendte for Ret:

„Det kan ikke anses for stemmende med den i Kirken bestående Orden, at Mænd, der selv have modtaget Bescikkelse som Sognepræster, optræde i et Sogn og en Menighed, der er betroet til en anden Præsts Virksomhed, ved uden dennes Samtykke eller mod hans Ønske at indbyde til eller afholde offentlige Forsamlinger i kirkelige eller religiøse Anliggender. I Henhold hertil kan Ministeriet ikke billige Sognepræst Birkedals og Magister Viborgs Optræden i den foreliggende Sag ...“

Dernæst opregnes en Række formelle Fejl, som de to Præster skulde have gjort sig skyldige i. Navnlig var Dagen for Mødet uheldigt valgt, da den gejstlige Enkekasse netop den Dag skulde have Møde i Odense, og herved var Provstens Nærværelse nødvendig.

Til sidst må Ministeriet derfor beklage, at de to Præster har afvejet fra den „forsigtige Klogskab, der bør ledsage den kristelige Iver og Nidkærhed.“

Den milde Form, Ministeriet havde givet Irettesættelsen, viser, at endog for Embedsmændene i den røde Bygning var det klart, at, selvom Provst Hald havde Loven på sin Side, så havde han ikke Profeterne. Det var urimeligt i en Tid, da Samfærdselen mellem Mennesker begyndte at blive livligere, og da Forsamlingsfrihed var givet, at lade Sognegrænserne være åndelige Skranker.

Det var derfor ikke underligt, at Birkedal og Viborg ønskede Kendelsen appelleret. De udgav et Forsvarsskrift og forelagde den danske Menighed det Spørgsmål: *Skal Præsten være Sognepave eller Menighedens Tjener?*

Sagen vakte stor Opmærksomhed og blev behandlet på Møder og i Præstekonventer, både i de mere private og de mere officielle.

Dr. *Rørdam* i Hammer, den lærde Dr. *Rudelbach*, Præsten *F. Fenger* og flere deltog offentlig i Forhandlingen.

Biskop *Brammer* i Aarhus hentede endog sit Skyts fra Kr. V's Danske Lov 2—11—3, hvor det hedder: *Ingen Præst må sig med en andens Kald bevare*, enten med Gusdtjenestens Forrettelse, Ligprædiken eller i *andre Måder*, uden at det sker efter den rette Sognepræstes Begæring og med hans Vilje eller Superintendentens Befaling.

Biskoppen erklærede, at han nok så, at Sognebåndets Løsning eller —, som han på godt Dansk helst vilde kalde det, — Ophævelsen af Parochialretten vilde blive Enden på Sagen. Men sålænge som muligt skulde der gøres Modstand.

Sognebåndet blev dog løst trods Biskop Brammers og mange andres Indsigelse.

A. S. Ørsted fik d. 17de Dec. 1853 nedsat en Kirkekommission. Mynster blev udnævnt til Formand men døde atten Dage efter Kommissionens Sammentræden, og Professor *H. N. Clausen* blev Formand.

Kommissionen fremsatte et helt Forslag til en „Kirkelig Repræsentativ-Forsamling“, men da Hall havde afløst Ørsted som Kirkeminister, tog han af alle Kommissionens mange Forslag kun dem, der imødekom en virkelig Trang i Menigheden, og deriblandt var først og fremmest Forslaget om Sognebåndets Løsning og om Præsters Ret til at holde Forsamling i et andet Sogn end deres eget. Og det blev gennemført.

Birkedal havde sejret, eller rettere: Livet havde gået sin Sejrgang på tværs af Former og Fordom. Og Ryslingepræsten havde været Livets Tjener.

Lov om Sognebåndets Løsning af 4de April 1855 blev i høj Grad benyttet af Birkedal og hans Kreds. Mange fra de omliggende Sogne gik nu ikke alene til Kirke hos ham, men fik også deres kirkelige Forretninger udført i Ryslinge Sognekirke.

Årene omkring 1860 er i det hele frugtbare År for ham. Han står i sin fulde Kraft. Selvom hans Sygdom ikke er hævet, hjælper ham dog Tiden og forskellige Ophold ved udenlandske Badesteder.

Det er kort efter en Svejtserrejse, at han digtede sin mest sungne Sang: *Jeg så ham som Barn* —.

Mange, der kun kendte Birkedal som åndelig Stridsmand med skarp Front mod Autoriteterne, så med Forundring, hvordan det følsomme i hans Natur brød så stærkt frem gennem denne Sang.

Det er også i disse År, at han kaster sig ind i det politiske Liv.

Det er ret vanskeligt at gøre Rede for Birkedal som Politiker. I en vis Forstand blev han det aldrig. Han var og blev altid de store Syners Mand. At tilfredsstille den praktiske Politikers Behov fra Dag til Dag lå ikke for ham. Han var mere en folkelig Vækker end en beregnende Parlamentariker. Morsomt har han skrevet om den politiske Regnekunst.

Tilmed blev han Politiker i en Tid, hvor Partirammerne var løse, og de Partier, der fandtes, var ved at skifte Ham. Birkedal er således vanskelig at rubricere. Han følte sig dog sikkert bedst hjemme i den lille overvejende grundtvigske Gruppe, der efter Grundlovskampene 1865—66 kaldte sig „det nationale Venstre“.

Sin Interesse for det offentlige Livs Sager fik han ganske naturligt vakt i Ungdommen ved sin Omgang med de senere national-liberale Førere. Men national-liberal i partimæssig Forstand blev han — som før sagt — aldrig. Det var ikke de rent politiske Interesser, der bandt Tolvmandslaget sammen, men de almenmenneskelige. I mange Spørgsmål fulgte han sine Ungdomsvenner, i andre ikke. De national-liberales varme Deltagelse for Danmark og for Frihed anerkendte han fuldtud, men han billigede ikke altid den Måde, hvorpå de viste denne Deltagelse.

De national-liberale var Europas Lærlinge. Det var

udefra hentede Former, de forsøgte at overføre på deres Fædreland. De talte om Konstitutionen og andre fremmede Begreber, som Menigmand til at begynde med slet ikke forstod. Kun Professorer og studerte Folk forstod dem. Almuen, hvortil man regnede alle dem, der ikke hørte til Lavet, skulde give disse Former sin Tilslutning ved at vælge til Tillidsposterne Mænd af Intelligensen, der var den egentlige Kærne i Folket.

En sådan Tankegang kunde Birkedal ikke billige. Den var ham for åndsaristokratisk. For ham var Folket ikke ét med Intelligensen, dertil havde han levet for meget udenfor København og set, at der meget vel også udenfor Hovedstadens akademiske Kredse kunde findes en dansk ikke-akademisk Dannelse.

For ham var „Folket“ de bedste i det danske Folk, og til de bedste regnede han først og fremmest dem, der havde hans Syn på Kristendom og Fædreland.

Han vilde være en folkelig Mand. Og en folkelig Mand var for ham den, der havde en udviklet Samfølelse med sit Folk, og som levede Folkets åndelige Liv med.

Han kunde derfor heller ikke gå ind på den Betragtning, som senere mødte ham, at Folket var Underklassen, og det vilde dengang sige Bønderne. Han forstod slet ikke, når man fra den Side stillede sine sociale Krav op foran de nationale. Endnu mere end de national-liberale var Bondevennerne ham imod, når de under Tschernings Førerskab var tilbøjelige til at lade deres nationale Program diktere af deres sociale Behov.

Hvordan Statslivets Former skulde være, mente han altså ikke, vi behøvede de national-liberales eller Evropas Hjælp til at sige os, men heller ikke Bondevennerne skulde i Kraft af deres Mængde være Tyngdepunktet i dansk Politik.

Formerne skulde dannes inde fra. Derfor bliver den inderste Nerve i Birkedals politiske Optræden den enkeltes Frihed til personlig Udvikling. Alle snærende Bånd i Kirke og Skole — to af den personlige Udviklings

Værksteder — skulde fjernes. Da var det hans Tro, at det bedste i det danske Folk vilde komme frem, og at hjælpe det frem var for ham al dansk Politiks Mål.

Det er det åndelige Livs Trivsel i det danske Folk, der for ham var det ene fornødne.

Hverdagens politiske Gerning lå som sagt ikke for ham, men når han følte Kaldet, vilde han være *en Røst*, en „Varselsrøst i Danmarks Skumring,“ der maner sit Folk til aldrig at svigte de høje Mål. Da han som 70-årig Mand bliver Bladudgiver, kalder han sit Ugeblad „Dansk Folkeblad“, „en Røst til og fra Folket“.

Allerede 1842 udsender han: *En Stemme fra Folket om Danmarks Nutid, Fortid og Fremtid* og træder op imod Ungdomsvennerne, der ivrigt arbejdede på politisk Frihed. Dette gælder det, efter Birkedals Mening, ikke først om eller slet ikke om. Det gælder derimod om, at Folket åndeligt frigøres. Dette kan ske ved, at Ordet løses. Ordets Frihed er nok. Det er den første, ja eneste Betingelse for Folkets åndelige Frigørelse.

Når blot Røsten lyder, er alt nået. Folkets Stemme skulde opløftes, da vilde Kongens Hånd følge.

Som det vil ses, et mere grundtvigsk end national-liberalt Program.

Året 1848 bliver også betydningsfuldt for ham som for hans Folk. I selve Viborg Stænderforsamlingssal, hvor der skulde holdes et Folkemøde, inden Forhandlingerne skulde begynde, opløftede han i Marts Måned sin Stemme og sagde: Hvad Kongen nu trængte til, var ikke en Lap Papir med nok så gode Råd, men en levende Folkerøst, der kunde styrke ham til hans Kongegerning.

Birkedals Tro til Ordets Magt var ubegrænset. Når han derfor Året efter med Glæde modtog 5te Juni-Grundloven og senere som Politiker forsvarede den, var det ikke, fordi han havde fået sin Tro på den politiske Friheds Velsignelser øget, men bl. a. fordi han havde fået Troen i Hænde på, at en fri Forfatning kunde værne Ordets Frihed.

Birkedal var som Politiker i Grunden altid Præsten. Det var det åndelige Livs Fremgang, der også under hans politiske Arbejde lå ham på Sinde.

Som Lærling af Grundtvig var han overbevist om det åndsbårne Ords Magt til at vække et Folk af Dvale. Men Røsten måtte være fri, for at åndeligt Liv kunde vækkes.

Herudfra forstås, som vi skal se, hans Afstemning ved Fredsslutningen, hans Kamp for kirkelig Frihed, hans Arbejde for Sønderjyllands Danskhed, hans Modstand mod det forenede Venstre og tilsidst hans Stilling til Forsvars-sagen.

VI.

KONGEN HAR DØMT —

Fastelavnslørdag 1864 sad Birkedal i Mørkningen og tænkte på sin Prædiken til Dagen efter. Romantiker, som han var i sin Form, var det ham naturligt at finde Udtryk for sin nedtrykte Stemning i den gamle Fortælling hos Snorre om Hakon Jarl, der i Drømme så en sortladen Mand komme ned fra Fjældene og hørte ham sige: „Nu er alle Sunde lukkede“.

Da bankede det på Præstens Dør, og en Mand bragte Budskabet: „Dannevirke er rømmet“. Nu var også det Sund lukket.

Det slår da ned i Birkedal, at var der noget, der kunde „skaffe lysere Udsigter, da måtte det være det hjertevarme og trossikre Vidnesbyrd i *Ordet*, der ejede Kraft, Åndens og Hjærtets Kraft, i sig til at løfte Folket op til at give sig en højere hjælpende Nådemagt og Almagt i Vold, til Offervillighed og Viljens Stålsætning til at hævde sig selv imod alle Voldsmænd.“

Han følte Kaldet til et sådant Ord og blev samme Forår valgt til Rigsrådsmedlem i Brobyværk, hans egen Valgkreds.

Da Rigsrådet i Juni Måneds Slutning trådte sammen, mødte han sine Ungdomsvenner *D. G. Monrad* og *C. C. Hall*. „Således skal vi altså træffes, min gamle Ven! i denne Danmarks afgørende Midnatsstund,“ sagde Monrad til ham, da de mødtes.

Nu skulde de tre Venner indfri det Løfte, som de i deres Ungdom havde givet hinanden om Kamp og Sejr for Danmark.

Ingen af dem havde glemt Løftet. Men deres forskellige Naturer og de uensartede Erfaringer, de havde gjort i Årenes Løb, gav dem forskelligt Syn på Kampens Nytte og havde ikke gjort Troen på Sejren lige urokkelig for dem alle.

Hall havde altfor længe været Udenrigsminister og var for erfaren i Diplomatiets Krinkelkroge til, at han ikke også ved denne Lejlighed vilde foretrække at læmpe sig frem i Stedet for at friste Kampen til det yderste.

En sådan Kamp vilde Monrad ikke gå af Vejen for. Han talte endog om ikke at give op, før Freden blev sluttet i det overvundne Lands Hovedstad. Men han tvivlede alligevel, om det danske Folk var i Stand til at optage en sådan Kamp til sidste Mand.

Da Monrad var Konsejlspræsident, havde Birkedal bedt ham i Tro på sit Folk og i Tillid til sin Gud at vove en sådan Kamp.

„Ja, Monrad —“, havde han sagt, „nu står Du i Spidsen for vort, det danske Folk, og alle Sunde synes lukkede. Men endnu er Udsigten fri opad. Derhen skal navnlig Du, som står forrest, vende Dig med alle troende danske. Så kan Frelsen endnu komme“.

Men Monrad havde rystet på Hovedet og svaret:

„I disse timelige Ting kan vi ikke stole på sådant.“

Birkedal derimod vilde en Kamp til det yderste, og han troede, at det danske Folk vilde den, når det blev gjort det klart, at kun en sådan Kamp kunde give det Håb om at vedblive at være en Nation selv under Fremmedherredømmet.

Under Indtryk af, at selv de, han regnede for de bedste, havde mistet Troen på Danmarks Fremtid, holdt han da en Prædiken i Ryslinge d. 4de Sept. og endte med at bede Gud skænke Kongen et dansk Hjærte, om det var muligt.

En Overfyrværker ved et Feltbatteri, som i de Dage

var indkvarteret i Ryslinge, var i Kirke og omtalte Bønnen til Kaptajn Messerschmidt, der så forbød Mandskabet næste Søndag at gå i Ryslinge Kirke.

Dette Forbud gav en af Birkedals Venner Anledning til at spørge i „Fyns Stiftstidende“, om det var tilladt Befalingsmænd i den danske Hær at forbyde sine undergivne at gå i Kirke, hvor de vilde.

Sagen kom således Offentligheden for Øje, og der blev påstået, at Birkedal havde sagt: Gud give Kongen et ærligt dansk Hjærte, hvis det *endnu* er muligt.

Kultusminister Heltzen bliver sat i Bevægelse, og gennem Provst og Bisp bliver der afkrævet Birkedal Forklaring, men han hører intet mere til Sagen. Kongen, Kristian den Niende, ønskede ikke, at Ryslingepræsten skulde fratages Kjole og Krave.

Det er ikke, som det så ofte siges, denne noget uoverlagte Kirkebøn, der gav Anledning til Birkedals Afsked, som først faldt Året efter.

Han vendte igen tilbage til Rigsrådssalen og tog d. 9ende Novbr., da Fredstraktaten forelå til Afgørelse, Ordet for i den sidste Time at begrunde sit Nej.

Hans Nej var dikteret af Hensynet til det sønderjyske Folks åndelige Liv under Fremmedherredømmet.

Efterat have anket over, at man i Traktaten har taget Guds Navn forfængeligt, og at Rigets Råd kun kommer til at spille en Stats Rolle, da alt er afgjort i Forvejen af det reaktionære Ministerium, går han over til sin Hovedbetragtning.

„For mig står det klart“, siger han, „at hverken Kongen eller Regeringen eller Folket eller alle i Forening har guddommelig og menneskelig Ret til at afstå Sønderjylland og dets Befolkning til Arvefjenden.

Man komme ikke her og sige: Det er nødvendigt. Det er i al Fald nyttigt for at undgå større Ulykker. Der er noget, som står over alle jordiske Nødvendighedshensyn, over alle såkaldte Nyttighedshensyn, der er Noget, som har en absolut Magt og Myndighed, og som slet ikke tåler, at man tinger dermed. Det er den af Gud os pålagte Pligt

og Skyldighed mod Gud og Mennesker, som slet ikke tilstår eller tilsteder, at vi her går på Akkord.

Spørgsmålet er ikke om Afståelsen af et Stykke Jord, . . . men her er Spørgsmålet om at bortgive *Menneskesjæle* og *Menneskehjærter* til fremmed Herskab, og disse Sjæle og disse Hjærter har intet Menneske, så mægtig eller så svag og ussel han end er, Lov og Ret til at afstå til fremmed Herskab uden med deres egen Vilje . . . Sjæle kan ikke afhændes og behandles som livløst Gods — —.

Jeg i det mindste føler dybt, at det for mig vilde være *Helligbrøde*, at det for mig vilde være en Skyld, som jeg aldrig kunde bære, om jeg tog Del i en sådan Sjælehandel.

De må kalde det sentimentalt, affektet, Følelspolitik, — i dette Øjeblik er det mig såre lidet at dømmes af et Menneske, da jeg står overfor Historiens, overfor højere Domstole. Men jeg siger, at et Ja fra mig i denne Stund vilde medføre, at jeg ikke kunde dø rolig, thi alle de solgte Sjæle og pinte Hjærter og alle de i Tysklands Trældom forfuskede Sjælebilleder vilde træde frem for mig i min sidste Time.

Man kan og må ikke behandle disse Menneskesjæle, som man tillader sig at behandle Negerlaverne i Amerika.

Man sige ikke: Vi nødes dertil. Thi vi *må* ikke nødes til det, der er en Overtrædelse af vor Pligt og Skyldighed.

Jeg kunde således tænke mig, at Fjenden stod her midt iblandt os, at han stod udenfor på Slotspladsen, efterat vor Hær var adsploftet og efterat vi var bagbundne. Da kunde vi sige: Velan, vi kan ikke længere gøre Modstand, røv derfor, hvad I kan og tør, men vi giver aldrig vort Minde dertil. — — —

Selvom hele Danmark blev erobret, blev vor Tilstand i Virkeligheden ikke værre under det fremmede Åg, end den vil blive under et andet fremmed Åg, Forsmædelsens, Vanhæderens Åg.

— — — Lad Hs. Majestæt få et Ministerium, der lægger ham Ord i Munden, der klinger anderledes end de,

vi i den senere Tid har hørt. Lad der udgå et kongeligt Ord fra Tronen: Nu da det kommer til Stykket, kan jeg, Danmarks Konge, som Danmarks Folk med Tillid har sat på Tronen, ikke bære det over mit Hjærte at overgive Danmarks Øjesten til vore bitreste Fjender. Jeg ved, at mine og mit Folks Fjender har sagt, at jeg var en Prins af en Protokol. De siger endnu, at jeg er Konge af en Protokol, men jeg vil vise, at jeg er mere. Op! danske Mænd! Jeg vil hellere dø end gå under med Fædrelandet uden Heltekamp! — —

Store Tider føder store Mænd, og tages der her i Folketinget en stor Beslutning, skal Mændene nok komme, men fatter vi en lille Beslutning, er jeg bange for, at vor Fremtid bliver en Dværgefremtid. Derfor kan og vil jeg aldrig sige Ja til denne Fred. Derfor vil jeg sige et varmt og kærligt Nej til Danmarks Dødsdom.“

Denne Tale er i flere Henseender betegnende for Birkedal og hans Måde at føre Ordet på.

Hans Tro på Nyttens af en Kamp til sidste Mand fremgår tydeligt af den, ligesom hans Tro på Ordets — et kongeligt Ords — Magt.

Talen viser, at det ikke er Landet, men Folket og dets åndelige Trivsel, det gælder.

Birkedal var som de national-liberale Tilhænger af et Danmark til Ejderen. Men medens de andre Ejdermænd stirrede på Ejderen som Statsgrænse, så han mere på Folket mellem Kongeåen og Ejderen som en Arbejdsmark for åndeligt Livs Vækst. At afstå de danske Sønderjyder til Tyskland var for ham ikke først og fremmest Landetab, men Sjælemord.

Men Talen viser også, at det ikke var Birkedals Sag at skelne mellem de ansvarlige Ministre og den uansvarlige Konge. Denne hans Mangel på parlamentarisk Takt skulde blive skæbnsvanger.

Da Midnatstimen slog hin mørke 9ende Novbr., var Sønderjylland afstaaet, og det, der i Birkedals Øjne havde løftet og højnet dansk Politik, var ikke mere.

Nu skulde Boet gøres op, og Grundlovskampen begynde.

Birkedal holdt på Junigrundloven og talte skarpe Ord mod Regeringen, der søgte at indskrænke den.

Da Rigsrådets Folketing blev opløst, lader han sig genvælge d. 30te Maj 1865.

Den ny Samling åbnes med en Forhandling om en Adresse til Kongen, og den 2den Sept. holder Birkedal en Tale, der tilsigter et ubetinget Mistillidsvotum til Regeringen.

Han sagde bl. a. :

„Jeg taler om et af to Råd, som Ministeriet havde kunnet give Hs. Majestæt Kongen. Ministeriet kunde have sagt: Deres Majestæt kan udstede følgende Erklæring: Jeg ved det godt, at jeg blev valgt af det danske Folk til Konge i det gamle Danmark, ikke fordi Folket elskede min Person, thi jeg var næsten ubekendt for Folket, men fordi Folket mente ved dette Valg at sikre Sammenholdet af det danske Monarki. Nu er det bristet — — og derfor nedlægger jeg min Krone f. Eks. til Bedste for Karl XV af Sverrig-Norge. — —“

Formanden afbrød her Birkedal, der imidlertid fortsatte:

„Det andet Råd, som det ærede Ministerium efter min Overbevisning kunde have givet Kongen, var: Deres Majestæt kan erklære:

Jeg grunder ikke længer min Adkomst til den danske Trone på den Protokol eller Traktat, som nu er sønderrevet, men jeg vil selv skrive mig et Adkomstbrev til Danmarks Trone. Jeg vil stille mig i Spidsen for Folket og Hæren, kæmpe for gamle Danmarks Ære, Ret og Uafhængighed som den, der vil være de gamle danske Heltkongers Trone værdig.

Men Ministeriet rådede ikke Hans Majestæt Kongen til at gå nogen af disse Veje. Hvad det rådede til var det, jeg kalder det forsmædelige, var det, jeg vilde kalde *Pjalteri*. — —“

Af de to Råd, som Birkedal vilde give Ministeriet, er det første ellers ikke i Flugt med hans Tankegang. Nogen Tilhænger af den politiske Skandinavisme blev han nemlig aldrig. Ved et skandinavisk Studentermøde 1862 havde han endog på en Måde løst norske og svenske Studenter fra det Løfte, som de i 1845 i Ridehuset havde givet Orla Lehmann. Derimod var han altid en varm Ven af alt åndeligt Samkvem mellem Broderrigerne.

Det andet Råd — Kampen til det sidste — er derimod ganske i Overensstemmelse med Birkedals øvrige Tale. Han stiller Fordringen om det yderste Offer for Fædrelandet til Folket og mener at vise Kongen en Ære ved også at stille den til ham.

I sin Redegørelse: *Kongen har dømt — Folket skal dømme* fremmaner han som de største Offerbringere en Leonidas, en Vilhelm Tell, en Niels Ebbesen. At tiltænke sin Konge et lignende offervilligt Hertesind var efter hans Mening ingen Fornærmelse.

Talen blev imidlertid afgørende.

Kongen resolverede d. 22nde Sept. på Kultusminister *Bræstrups* Indstilling, at han vilde have „Sognepræst for Ryslinge Menighed udi vort Land Fyn, Hr. S. P. V. Birkedal, Ridder af Dannebrogen, allerhøjest entlediget fra det ovennævnte ham hidtil betroede Sognekald.“

Idealisten blev uden Begrundelse afskediget som Maje-stætsfornærmer.

Da Fru Birkedal fik Meddelelse om Mandens Afsked og det sandsynlige Opbrud fra Ryslinge, åbnede hun sit Sovekammervindue og stod og stirrede vemodigt på den kendte Udsigt ned over Kildemosen og Ravnholdt Dyrehave i Baggrunden. Da fløj trods Efterår en Lærke op bag Havegærdet og sang sin glade Sang om, hvordan den ikke såede og ikke høstede og dog fik Føden. Den Sang trøstede hende, og frimodig erklærede hun, at hun vilde følge sin Mand, hvorhen det gik.

Ja, hvorhen? Det var Spørgsmålet.

Birkedal kom hjem og holdt om Søndagen samtidig Konfirmation og Afskedsprædiken.

Menigheden og Sognebåndsløserne flokkedes tæt om ham, og snart stod det klart for begge Parter, at de ikke kirkeligt vilde skilles, fordi den ene af dem havde foretaget et politisk Skridt, der efter Regeringens Mening var strafbart.

Men hvorledes skulde Forholdet ordnes?

Man kunde træde ud af Folkekirken, og herfor var der ikke lidt Stemning, navnlig blandt Sognebåndsløserne, men det vilde Birkedal ikke. Han var, som han senere sagde, bange for, at han og Menigheden ikke var moden til en fri Stilling. De kunde komme til at gøre Herren Skam ved at begynde på noget, som de ikke kunde gennemføre.

Men hvordan skulde en Præst og Menighed uden Kirke og uden Sogn kunne leve sit Liv indenfor Folkekirken? Det var Knuden.

Birkedal fik nu Brug for de Tanker, han allerede 1839 havde været inde på, at Folkekirken og Kristi Kirke ikke er ét.

Bevægelsen i Kredsen var stor, og det var ikke uden Lettelse, at Birkedal igen rejser til København for at røgte sin Rigsrådsgerning. Folketinget demonstrerede ved at vælge ham til en af sine Viceformænd.

Den første, han går til, da han kommer til København, er Grundtvig, der imidlertid ikke ser anden Udvej end Udtrædelse. Men det turde Birkedal altså ikke.

Grundtvig havde strags skrevet en Artikel i „Dansk Kirketidende“: *Hvad kommer det Præsten i Vartov ved, at Præsten i Ryslinge bliver afsat?*, hvori han gør sig til Talsmand for en lignende Løsning som den, der endelig kom, men hvori han også giver Birkedal Tilsagn om Følgeskab, hvis en Udtræden skulde blive nødvendig.

Birkedal var i disse Dage yderlig nedtrykt, også fordi Forhandlingen om Grundlovssagen tog en for ham at se uheldig Vending.

De store og de små Bønder indgik som bekendt et Forlig, som Birkedal — nervøs og legemlig svag — stemte for. Han fortrød senere denne Afstemning, hvad han viste ved at stille og anbefale Høgsbro som Folketingsmand ved det næste Valg i Brobyværk. Høgsbro var en af Nejsigerne.

I sin nedtrykte Stemning fandt Birkedal en Dag på sit Bord i Rigsrådssalen et Brev fra Enkedronning *Caroline Amalie*, som bad ham gå til Biskop *Martensen*, der almindeligt antoges at være Ministerens kirkelige Raadgiver.

Det gjorde han, og det Besøg fik Betydning.

Biskoppen modtog ham venligt. På Birkedals Opfordring fik de Ild på Cigarerne, satte sig i Sofaen og prøvede på at få det gamle Forhold fra Studenterdagene frem igen.

Martensen rådede Birkedal til at holde sig rolig et Par År efterat have bedt Kongen om Forladelse, så vilde der nok blive Udvej for ham til et indbringende Sognekald.

Hertil svarede Birkedal ubetinget Nej og erklærede, at han var bleven for gammel i Hætten til at lade sig lokke af et fedt Levebrød og bede om Forladelse, hvor han ikke kunde gøre det med Sandhed og Ære.

— „Men hvad tænker De da på at gøre?“ spurgte Bispen. Og så fortæller Birkedal i sine „Personlige Oplevelser“:

„Indtil denne Stund havde alt stået i svømmende Dunkelhed og Dæmring for mig. Men i det Øjeblik faldt der, som jeg mener, en Lystanke ligesom fra Bispeloftet ned i min Hjerne, — den kom dog nok højere oppe fra, — og jeg svarede med fuldstændig Klarhed og Vished: Nu ved jeg, hvad jeg skal og vil gøre. Jeg bliver ved at prædike i min gamle Kreds, bliver ved at døbe, konfirmere, tage til Alters og spørger ikke nogen om Lov dertil, thi jeg har Vorherres Fuldmagt og en Menigheds Kaldelse dertil. Men jeg træder ikke ud af Folkekirken. Dertil har jeg ingen Grund. Thi jeg er måske mere enig med dens

Tro og Love end såre mange andre Præster i Danmark. Vil De have mig ud, da må De ved et kirkeligt Magtbud kaste mig på Døren, om De er i Stand dertil.“

Så sank Martensen tilbage i Sofaen og udbrød:

„Gud, hvad skal vi da gøre!“

„Ja,“ sagde Birkedal, „det bliver Deres Sag, nu ved jeg, hvad jeg skal gøre.“ —

Grundtvig, til hvem Birkedal strags fortalte sin „Lys-tanke“, blev meget tiltalt af den.

„Nu får vi i en Håndevending den Frihed, vi ellers måtte kæmpe for i 30 År,“ sagde han.

Martensen derimod erklærede det for en rund Firkant at ville danne Frimenighed indenfor Folkekirken.

Men Birkedal var klar over, hvad han vilde, og rejste glad hjem til Ryslinge.

Her havde man gjort alt for at forebygge Bruddet.

Ved et Møde i Ryslinge Skole havde den stilfærdige *Knud Rasmussen*, Friskolelæreren i Sødinge, løst de bundne Tanker, da han sagde:

„Lad os bede Regeringen om at få Birkedal indsat igen, men bliver det ikke bevilget, lad os da være enige om at beholde ham alligevel.“

Man havde derfor sendt fire Ansøgninger til Konge og Minister. Tre Gange havde man personlig søgt Autoriteterne. Blandt andre havde Birkedals Provst *Anders Jungersen* fra Skellerup været hos Kongen, der var mildt stemt, og hos Minister og Sællands Biskop, der var aldeles utilgængelig. Intet hjalp. Afskedigelsen skulde stå ved Magt.

Birkedal udsender da en Meddelelse, hvori det hedder:

„Vi ved godt, at Folkekirken i sig selv er *ikke* Vorherres Jesu Kristi Kirke, men vi ved også og fastholder det endnu, at Vorherre Jesu Kristi Kirke er i Folkekirken. — — Vi er ikke i Strid med vor Folkekirkes *Tro og Bekenndelse*, som den lyder ved Dåben. Vi er ikke i Uoverensstemmelse med den i de såkaldte Symboler indeholdte

Lære og Oplysning. Efter som før min Afsættelse vil jeg og mine Venner her bekende den samme Tro, høre og føre det samme Evangelium, syngede de samme Salmer, bruge den samme Alterbog som Folkekirken. Hvad er det da, vi vil? På den ene Side Ret til at slutte os sammen som Præst og Menighed med Fuldmagt til at beholde alle Kirkens Livsbetingelser, og tillige Ret til at blive i Folkets Kirke som en *liden fredelig Frimenighed i den.* — — Og skal vi forlade Folkekirken, så vil vi have den Beroligelse, at ikke vi, men den verdslige Magt —, thi Vorherre gør det vist ikke —, foranlediger Skilsmissem.

Til denne Meddelelse føjer Birkedal endvidere:

„For at gøre det sidste Forsøg på at forebygge en Spaltning i Folk og Menighed agter jeg at ansøge om det ledige Embede som Sognepræst i Ryslinge.

Men fra nu af begynder jeg at udføre alle præstelige Forretninger for dem, som har sluttet sig til mig, og afventer med Ro, hvad Folkekirken Bestyrelse vil føle sig drevet til at foretage lige overfor os.“

Meddelelsen er offentliggjort i „Fædrelandet“ d. 16de Novbr. Allerede Søndag d. 12te havde Menigheden og Birkedal holdt Forsamling i Nabogården til Kirken, men da Storstuen var for lille, blev i Ugens Løb Præstegårdens Tærskelade indrettet til Kirke, og Ladegudstjenesterne begyndte.

Der var en egen Stemning over dem. Den indavlede Sæd fyldte Halvdelen af Laden. En Prædikestol blev opslået ved Langvæggen. Mod Øst rejstes et Alter. Baggrunden dannedes af to store Dannebrogssflag, paa hvilke der var hæftet et stort Kors af Grankviste. Altertavlen var Corregios „Den hellige Nat“. Som Døbefont havde man et smukt Fad af Biscuit.

Birkedal har fortalt, at Svaler strøg ind og ud. Midt under Prædikenen kunde det ske, at en Høne begyndte at kagle oppe i Halmen, eller en Kat langsomt kom gående hen ad en Bjælke over hans Hoved og så ned på ham, som om den vilde sige: Mon du gør dine Sager ordentlig?

— og spadserede så videre. Men — plejede han at tilføje — der var noget mageløst fortroligt over det hele.

Det er ikke underligt, at Birkedal med sin rige Fantasi strags i sin første Tale i Laden fandt Billeder, der gjorde den fortrolig også som Kirkehus. Det var jo i en Stald og Lade, Verdens Frelser blev født. De nøgne Bjælker mindede ham om Korsbjælken. Det dunkle og dæmrende i Laden om Gravhvælvingen, og Høstens Gaver, der omgav ham og hans Menighed, om den himmelske Lade.

Sådan gik tre Måneder. Man ventede på, at Embedet skulde besættes, og man håbede på, at Birkedal igen skulde få Lov til at blive Sognepræst i Ryslinge. Håbet skuffedes. Den 8nde Januar 1866 blev *Johannes Clausen* udnævnt.

Birkedal og hans Kreds måtte nu indrette sig på længere Sigte. Man måtte have en Kirke og en Præstebolig, og et Menighedsråd tog sig af Sagen.

Gårdejer *Hans Hansen*, Sødinge, som havde været med fra Begyndelsen, var Rådets første Formand og fik sat igennem, at Kirken og Præsteboligen blev bygget af Grundmur. Der var endnu dem af Menighedens Medlemmer, der mente, at Regeringen inden ret længe vilde give Køb, så Kirken og Boligen kunde slås op af dobbelte Bræddevægge med Jordfyld imellem.

Birkedal bad kun om, at der måtte blive bygget op til en Skov. „For ellers dør jeg,“ sagde han. Hvad Præstens Løn angik, fordrede han, at Menigheden skulde holde et Køretøj, som stod til hans Rådighed. „Mere betinger jeg mig ikke forud,“ sagde han, „hvad I ellers kan og vil give mig som eders Præst, kan I lægge som Offer.“

Blandt Birkedals Venner var Ejeren af Boltinggård i Ringe Sogn. Han tilbød Birkedal Husly, indtil „Kapellet“ i Ryslinge blev færdigt, og Kredsen holdt da i nogle Måneder Gudstjeneste i Boltinggårds Lade.

Man tog nu fat på Byggeriet. Der var en Tid Tale om at lægge Kirken i Sødinge, en af Nabobyerne til Ryslinge.

Men Birkedal og navnlig hans Venner i Ryslinge ønskede, at den skulde ligge i det Sogn, der havde været Bevægelses Åsted.

Midt i Sognet og et Par Tusind Alen Syd for den gamle Sognekirke satte man Plads af til Kirken, således at den kom til at ligge på den nordre Side af et Dalføre, der skiller Sognets to Byer, Ryslinge og Lørup. Fra Kirken og Præstegården, der skulde ligge tæt ved hinanden, havde man da en smuk Udsigt over Dalen, Krumstrup Mølle og Lykkesholmsskovene.

En Skov, der lå op til Byggepladsen, købtes også. Noget af den ryddedes og købtes af Kirkesangeren *Kr. Appel*, der tillige var Lærer ved den Friskole, man allerede 1856 havde oprettet.

Da det blev foreslået at bortlicitere Arbejdet på Kirken, sagde et Bestyrelsesmedlem:

„Nej — lad os bære os ad ligesom dengang, de byggede Dannevirke, da kom de med hver sit Læs, med hver sin Sten til Bygningen, og lad os også gøre således!“

Menighedens egne Håndværkere fik da Arbejdet.

At de ikke har tjent stort på det, vil ses af de Regninger, de sendte. Murerens lød på 411 Rdl. 4 Mk., Tømmerens på 235 Rdl. 2 Mk. og Snedkerens på 146 Rdl. 4 Mk. og 14 Sk.

Andre gav Penge, Kørsler og Håndlangerarbejde, og Konerne bragte daglig rigeligt Øl og Gildesmad, navnlig Æbleskiver, til Arbejdspladsen. Når der manglede Sten, blev det meddelt ved Søndagssammenkomsterne, og de af Menighedens Medlemmer, der boede ved et Teglværk, købte da større eller mindre Partier og sendte dem til Byggepladsen.

Det eneste større Køb, som Menigheden foretog, var man ikke heldig med. Den gamle Skovridergård, som man for 1300 Rdl. købte af Ravnholdt, og som man vilde flytte ud til den ny Kirke og bruge til Præstebolig, viste sig at være fuld af Svamp.

Sådanne Fejlgreb gik naturligvis ikke hen uden Påtale af kritiske udenforstående, men man parerede Skoserne med godt Humør.

Lars Sadelmager, et af Menighedens vittige Hoveder, mødte således en Dag Herremanden på Tøjstrup, der spurgte, om det var sandt, at Arbejdet var gået i Stå af Mangel på Penge.

„Nej“ — svarede Lars. „Nu har vi fået Kavtionister!“

„Hvem?“ spurgte Herremanden.

„Chr. Justesen og jeg!“ — svarede Lars, der ligesom Chr. Justesen var kendt for ikke at være stærkt beslået med denne Verdens Guld og Gods.

Under Byggearbejdet havde den Landsbyhåndværker, der forestod det, også meget Hovedbrud. Snart var det Tøndehvælvingen, det gjaldt om at spænde, men så stivede man Muren af med Stræbepiller og fik desuden Hjælp af en af Omegnens dygtigste Tømrere. Snart var det Østgavlen, man ikke kunde få pænt nok muret. Men så hentede man en Murersvend fra Kerteminde, der strags skabte Respekt om sig ved at sige:

„Jeg skal mure Jer en Gavl op, som skal jage Præsten ud af sit Studereværelse.“

Så smuk skulde den være, at Præsten stadig måtte ud at beundre den.

Det gik som ved Dannevirke. Alle hjalp med Glæde. Menighedens Medlemmer frembar deres Gaver ligefra Prædikestol til Vindfløj, og Venner omkring i Landet skænkede Sølvstager til Alteret, Kalk, Disk og Vinkande. Fra Grundtvig kom et gammelt Døbefad af drevet Kobber.

Og så kom Indvielsesdagen, da den ny Kirkeklokke første Gang skulde lyde. Birkedal havde ved Grundstensnedlæggelsen ønsket, at den altid måtte ringe i Takt og Samklang med den gamle Sognekirkes Klokke. Trods øsende Regn samlede den mange den 8nde Aug. 1866, da Kirken skulde indvies.

Der var 400 Siddepladser i Kirken, men en Time før Gudstjenestens Begyndelse var de alle optaget. Folk stod stuvede i Midtergangen. Gårdejer *Lars Frederiksen*, der i en lille Bog har skildret disse bevægede Dage, stod da op på en Bænk og opfordrede til at rykke endnu tættere sammen, således at der i hver Stol ikke blot blev en siddende Række, men også en stående. Det hjalp noget. Men inden ret længe var Kirkestole, Midtergang og Kor pakfulde, og dog stod lige så mange udenfor Vinduerne.

Da hørtes en Røst, der råbte:

„Slå Ruderne ud! Jeg betaler!“

Det var *Peter Larsen Skræppenborg*, der sammen med mange andre langvejs fra var kommet til Indvielsen.

Sådan hjalp man sig, som man bedst kunde. Der var ingen Ceremonimester. Så lidt var Festligheden sat i Stil, at Menighedens Formand, hvem vi skylder mange af de her meddelte Småtræk, måtte stå udenfor Kirken. Men det tænkte hverken han eller andre på. Så jævnt var det hele, og så glade var de, blot de fik Lov at være med.

Dr. *Viborg* fra Slagelse bad Indgangsbønnen, og med en egen Klang lød stærkt og kraftigt: Foragter ej de ringe Dage. Derefter prædikede *Frits Boisen*, *Birkedal* og *Ludv. Helveg*. Om Aftenen talte Præsterne *Melbye* fra Asperup, *Køster* fra København, der bragte en Hilsen fra Grundtvig, og *Algreen* fra Vrejlev og tilsidst *Fr. Barfod*, der ønskede Lykke og Velsignelse over Guds Menighed, så langt den danske Tunge lyder. Til dette Ønske fik han et fuldttonende Amen.

Næste Søndag begyndte så de regelmæssige Gudstjenester i Nazarethkirken, som dens Navn blev.

Først samledes man som Frimenighed indenfor Folkekirken, men senere som anerkendt Valgmenighed, da Lov om Valgmenigheder d. 15de Maj 1868 var blevet stadfæstet.

Nogle flyttede vel nok med Birkedal fra Sognekirken ud til Nazarethkirken af Vrede over Regeringens Færd, andre af stærk Længsel efter kirkelig Frihed, men de fleste, fordi Birkedal havde mættet deres Trang til åndeligt Liv. Han havde været dem en Vej til Vejen, og ham vilde de derfor ikke slippe.

VII.

DAGENS STRID

I Året 1871 var Birkedal i Norge. Med Peter Larsen Skræppenborg og N. I. Termansen gjorde han og enkelte andre dette Vikingetog, som det kaldtes. Ved denne Lejlighed talte han ved et Møde omkring Olafsstøtten på Stiklestad. Han brugte her for første Gang det Billede, som han senere anvendte så ofte — for hans stadige Tilhørere måske for ofte.

Han fortalte om Thord Folesøn, Olafs Mærkesmand, der i Slagets Tummel fik sit Banesår, men med sin sidste Kraft huggede Banneret så fast i Jorden, at det blev stående, efterat han selv var faldet.

Der er med Rette gjort opmærksom på, at Anvendelsen af dette Billede fra den nordiske Heltetid er betegnende for Birkedal.

Han var selv en Mærkesmand. Han blev aldrig nogen Eneboer, der sidder bag den store Landevej og ser udeltagende på, hvordan Mennesker færdes, trænges og kæmper.

Man kunde altid være sikker på at træffe ham, hvor det gik hårdest til, og Banneret holdt han højt. Man vidste, hvor man havde ham.

I de sidste tyve År af sit Præsteliv var han fuldt optaget af at være Præst for sin Kreds, men han var også på Pletten i Blade og Tidsskrifter, når den kirkelige og folkelige Anskuelse, som var hans, blev angrebet.

I sine Fejder fik han Sår og Skrammer, ligesom han gav dem. Men trofast, som han var mod sine Ungdoms-

idealer, havde han kun det Ønske, at de måtte stå for de kommende Slægter, selvom han faldt fra. Han var i Slægt med Thord Folesøn. —

Til Eftermand som Sognepræst i Ryslinge fik Birkedal *Johannes Clausen*, der havde været Feltpræst 1864, og som trods sin Ungdom var kendt ud over Landet som en af de få Præster, der havde støttet Kirkelig Forening for Indre-Mission.

Kun et Par Ansøgere havde der været, men da ingen af dem syntes at være Opgaven voksen, henvendte Regeringen sig til denne begavede, veltalende og varmhjærtede 33 årige Mand, der havde vist særlige Evner til at sætte i Gang. Iderig, som han var, og med forskellige Strømgange i Sindet fik han også, mens han virkede i Ryslinge, sat meget i Gang: Større kirkelige Møder, Børnehjem, Missionsmøder og senere Forsvarsmøder.

Han fik også 1866 oprettet en Højskole i Ryslinge med Støtte fra sin Kreds og Omegnens Godsejere.

Men det Sted, hvor han udrettede mest, var i Kirken.

Søndag Morgen var den Vej, der førte fra Ryslinge By til Kirkely, som Præsteboligen ved Siden af Valgmenighedskirken kaldtes, den mest befærdede i Amtet.

To Strømme mødtes. Den ene søgte Sognekirken for at høre Johannes Clausen. Den anden Valgmenighedskirken. Til at begynde med gik man forbi hinanden uden at hilse, men senere kom der et venligere Forhold og ofte et Samarbejde i Gang.

Mange År senere kunde en af Birkedals Venner, når han så tilbage til disse Brydningstider, sige:

„Trods alle Rivninger og Meningsforskelligheder om både det ene og det andet var det kendeligt, at Kristenlivet i sin Helhed voksede, mange Sjæle blev kaldede, mange Hjærter blev trøstede, og mange Stemmer blev løftede til Guds Nådes Pris, og det ikke mindst ved Hjælp af den Forkyndelse, som i Ryslinge Kirke af Pastor Clausen blev båret frem. Ja, jeg kender mange på Ryslinge-Eggen, som endnu den Dag i Dag er Clausen

taknemmelige for det, han har været for dem og deres Hus som Sjælesørger, som hjælpende Ven og trofast Præst.“

Samarbejdet mellem Birkedal og Clausen begyndte den Dag, da Clausen opfordrede til midt i Ryslinge By at rejse et Mindesmærke for Frederik den Syvende og Krigsaarene 1848—50.

Det egentlige Forsoningsmøde holdtes dog først 2den Pinsedag 1870 i Torpegårds Skov.

Begge Præster talte. Clausen gik i sin Tale til Birkedal og hans Venner ud fra Platos Ord: Ja, min Trasymakos! Vi to er nylig blevet gode Venner uden nogen Sinde at have været Fjender. —

Fra da af blev Forholdet mellem dem lettere og bedre.

Det var på det folkelige Område, de først var mødtes. Det blev også dær, de oftest senere fulgtes. De blev begge ivrige Venner af Forsvarssagen, ligesom Arbejdet blandt Ungdommen førte dem sammen.

Den Højskole, der oprindelig — om ikke af Clausen så af flere af Aktionærerne — var tænkt som et Fremstød mod Valgmenighedsbevægelsen, kom ret snart til at stå i det venligste Samarbejde med Birkedals Kreds. Clausen kom også med Tiden til at se forstående på Arbejdet i den Friskole, der allerede tidligere var grundlagt i Ryslinge.

Da Birkedal havde givet efter for sine Venners Ønske om at vove Forsøget med en fri Menighed indenfor Folkekirken, udtalte han, at han og hans Venner ikke på Grund af de særlige Forhold måtte fristes til at anse sig for at stå på et højere åndeligt Stade end andre Kristne. Tværtimod. De måtte ydmygt erkende, at kun Guds *Nåde* kunde holde dem oppe og fri dem fra at ligge under i de særlige Fristelser, som muligvis vilde møde en sådan ung Menighed, der foreløbig stod uden det gamle Rygstød i den tilvante Kirkeorden.

Og han føjer til:

„Jeg slog fremdeles fast, at når jeg påtog mig en så-

dan ansvarsfuld Stilling, da skete det på det udtrykkelige Vilkår, at jeg forbeholdt mig min personlige fri Stilling og ingenlunde var til Sinds at ville være en Træl af Menigheden, hvad der altid var Fare for under sådanne Frimenighedsforhold — —, mens jeg på den anden Side lod dem vide, at jeg selv holdt mig for god til at være Menighedens Selvhersker eller Enevoldshøvding. De skulde have fuld Frihed, kun begrænsede som jeg af „Troens Ord“ i Meninger og Fremtræden, og da således, at, når et stort afgørende Spørgsmål skiller os ad, et Spørgsmål, hvor *Samvittigheden* forbød nogen af Parterne at blive sammen, — da måtte vi skilles.“

På dette Vilkår prøvede man så at leve sit Liv i nogle lykkelige År. For de ældste i Menigheden står der særlig Glans om de første År efter Valgmenighedens Opretelse. Birkedal forstod som få ved sin Tale at skabe en særlig Højhed over Gudstjenesten. Unge i Menigheden syntes, at der altid var mere Højtidelighed over Gudstjenesten i Nazarethkirken end i Sognekirkerne, og en ældre Mand har sagt om Birkedal:

„Han talte som den højeste Profet. Streng kunde han være, men senere blev han mildere.“

Menighedens Medlemmer blev flere og flere, så Birkedal måtte have Medhjælp. Men som Antallet voksede, øgedes også den indbyrdes Tillid og Kærlighed.

Et Indblik i Menighedens Liv giver Birkedal os, når han fortæller:

„Menighedslivet hos os var jo vistnok uhyre langt fra at kunne stå for en apostolisk Målestok. Der var Skrøbeligheder nok, også Fald. Men der var en ærlig Stræben hos os efter ikke at gøre vort Kristenliv Skam, efter at rette det vrangt i nogen Måde og at rejse det faldne efter Evne. Der kan jo i en sådan Menighed af frivillige Samfundslimmer — — finde en Kirketugt Sted, som ikke er mulig i en Sognemenighed.

Jeg havde fået mig et udmærket Menighedsråd til Hjælp i alle Henseender, så jeg stod ikke ene, som Præ-

sten jo ikke bør, når jeg vilde hævde en forholdsvis Renhed iblandt os, en Afværgelse af Forargelse og et kristeligt Vagthold omkring Herrens Bord, samt i fornødent Fald Retten til at udslette dem af Menighedslisterne, som efter gentagen Formaning fremturede i en Synd, hvori de var grebet.

Jeg holdt på, at de, som havde givet *åbenbar* Forargelse, også personlig skulde ydmyge sig og mundtlig bede om Tilgivelse i Menighedsrådets Forsamling. Heri støttedes jeg af mine Medhjælpere, og skønt Tilfældene var såre få i Forhold til det talrige Samfund, havde vi dog adskillige Gange den dybe *Alvorsfølelse* af Kristendommens Krav, når en Synder således tidt med Tårer bøjede sig for Sandheden og Nåden i Kristus Jesus vor Herre, eller også, når han var hård, fik Tilhold om ikke mere at regne sig til vort Samfund.“

Ligesom Birkedal øvede Kirketugt i den Kreds, der Søndag efter Søndag flokkedes om hans Prædikestol, prøvede han også på at retlede den Vennekreds, der havde fylket sig om Grundtvig. I disse År var der sikkert ingen større Sag, der var på den folkelige eller kirkelige Dagsorden, som Birkedal ikke udtalte sig om.

Da de tre Venstregrupper således 1870 havde sluttet sig sammen i Kravet om Flertalsstyre, skrev han „*Grundtvigianismen og det forenede Venstre.*“

Han havde kunnet arbejde sammen med det nationale Venstre, fordi der i dette Parti syntes ham at være en alvorlig Stræben efter at virkeliggøre det, som han anså for et nødvendigt Vilkår for et fortsat ædelt dansk Folke- og Frihedsliv, og fordi her var Personligheder, der i Ånd og Sandhed løftede det grundtvigske Banner.

Men i det forenede Venstre — mente han — var der blandet sammen Bestanddele, som ikke blot stod udenfor den grundtvigske Tankekreds, men som i deres hele Færd og Tale havde stillet sig i et Kampforhold til den. Grundtvigianismen havde været Surdejgen i det nationale Venstre, men kunde vanskelig blive det i den større Sam-

menslutning. Han vilde som Grundtvigs Lærling hverken have Skylden for eller Æren for, hvad det forenede Venstre udrettede.

Grundtvigianernes og hans Ønske var at være med til at udvikle alle de udvortes Vilkår for Liv og Velvære og den gode Fremvækst af Folkets Velstands-Kilder, den rette *frisindede* Ordning af de borgerlige og menneskelige Rettigheder og Pligter, men Hovedsagen var, at Folket bliver fyldt med et stort og godt Livs-Indhold.

Han er bange for, at denne Hovedsag bliver tilsløret ved Samarbejdet med I. A. Hansen, G. Winther og deres Meningsfæller, og Folket vil vænnes til den Tankegang, at det ikke kommer så meget an på at fyldes med Friheds-Indholdet som på at opnå Friheds-Formen.

Det forenede Venstre, mener han derfor, er en falsk Alliance, som måske vil skaffe det samlede Venstre mange enkelte Sejre, men som for Grundtvigs Venner vil ende i et afgørende Nederlag, idet Kraften, som ligger i den grundtvigske Grundtankes *Sandhed* og dens *Ublændethed*, vil forundste i den af fremmede Bestanddele sammensatte Luft.

Det er ikke Overmagt i Tal, men Åndsmagt, der er virkelig Overmagt.

Sådan omtrent kan hans Tankegang formes.

Med et ægte birkedalsk Billede tilføjer han, at, da Aserne tog Jætterne til Hjælp for at bygge Valhal, blev dette „forenede Venstre“ Moder til deres Undergang og kostede Odin det ene Øje, han havde sat i Pant. Og han spørger, om det ikke er for dyrekøbt at få Hjælp af fjendtlige Kræfter til at bygge Folkefrihedens Borg, så man bliver enøjet og mister Blikket for de strålende Forbilleder.

For Birkedal stod det også senere således, at det forenede Venstres Dannelselse varslede den politiske Strid, der i de kommende År optog Sindene så stærkt, at den sugede Kræfter fra det kristne Åndsliv.

Birkedals Kritik af det forenede Venstre kom særlig

til Orde de tre Gange, han stillede sig mod Høgsbro, som han jo selv i sin Tid havde fået valgt i Brobyværkkredsen. Nu efter at Venstre var blevet samlet, bekæmpede han ham ikke i Håb om at sejre, men fordi han trængte til at aflægge sit Vidnesbyrd — være en Røst.

Senere, da Forsvarssagen blev en Kastebold mellem Partierne, blev Birkedal Tilhænger af et stærkt ydre Værn, idet han mente, at det var ødelæggende for det åndelige Liv, hvis Folket ikke blev stillet overfor Kravet om det yderste Offer, når det gjaldt Danmarks Tilværelse som Stat.

Det forenede Venstre og Høgsbro med det vilde sige, at Folkelivets Udvikling står over Bevarelsen af Statstilværelsen.

For Birkedal var Landets Selvstændighed og Folkelivets Udvikling uadskillelige. —

På et andet Område søger Birkedal også i disse År at sætte Grænser.

Ved Vennemødet efter Grundtvigs Død, den 2den Sept. 1872 havde *Bjørnstjerne Bjørnson* talt om at forandre Signaler overfor Tyskland.

Han takkede Grundtvig, fordi han dannede en Ring af Mænd omkring sig, og han nævner foruden Frits Boisen, P. A. Fenger og Peter Rørdam også Birkedal „med sin høje Begejstring, sit vidunderlige Hjærtelag, så man ved ikke, om det er Hjærtet eller Ånden, der taler.“

Han vilde nu, — da Grundtvig ikke er mere, — gå op til Højaltret for at gribe de viede Våben, og han nævnedes Opgaver, som Grundtvigs Venner nu efter hans Død skulde tage op, og så sagde han efter Gengivelse i „Dansk Kirketidende“:

„Grundtvig havde haft Rum for det hele, ja, han havde så meget Rum i sit Hjærte, at han midt under Kampen med Tyskland kunde se, at den nordiske, angelsaksiske og germanske Stamme har en fælles Sag at kæmpe for. Tyskerne har, måske mest til deres egen Skade, gjort

os blodig Uret, men, kristelig talt, har måske den forurettede lettest ved at række Hånden. Vi skal ikke glemme Kampen, ikke glemme at holde fast på, hvad vi ikke kan opgive, men heller ikke glemme, at fra dem fik vi Luther. Måske vil Herren lægge denne Prøvelse på det danske Folk, for at det skal gå frem i kristelig Kærlighed. Thi hvad vi ikke kan tage med Fjendehånd, kan vi let få af Vennehånd.“

Disse Tanker, hvorimod der strags blev nedlagt Indsigelse ved selve Mødet, blev senere nærmere udførmede i Artikler i „Oplandenes Avis“ og kom således til Forhandling i Norge, Danmark og tildels Tyskland.

I denne Forhandling deltager også Birkedal med Artikler i „Fædrelandet“ og med et Stridsskrift: *Norden, Tyskland og Bjørnstjerne Bjørnson*.

Heri udtaler han sin Tilslutning til den Tanke, som Bjørnson har fundet hos Grundtvig, at de nordiske, angelsaksiske og germanske Folk har fælles Sag. Men når han alligevel er Modstander af Tyskeriet, er det, fordi de tyske modarbejder denne Samvirken. Den virkeliggøres nemlig ikke ved, at alt bliver Tysk.

Det lyder så kristeligt: Du må ikke hade, heller ikke Tyskerne, men Birkedal vil alligevel ikke have „det Stykke Had taget fra os i vor Dåbspagt, som hedder Forsagelse.“

En Signalforandring overfor Tyskland i dette Øjeblik — seks År efter Danmarks Nederlag — vilde være „Kærlighedsjæt.“

Bogen er et Opgør med Bjørnson. Birkedal så snart, hvor Bjørnsons Udvikling vilde ende, og de måtte skilles. Kun én Gang senere under et Besøg i Norge fik Birkedal en Opfordring til at besøge Aulestad. Men stor Glæde af Besøget fik han ikke. — —

Birkedal var en overordentlig flittig Mand. Navnlig gjorde han et stort Arbejde ved sit Skrivebord. På det kgl. Bibliothek findes henved hundrede forskellige Bø-

ger, Småpjecer; Prædikener og Stridsskrifter, som han til forskellige Tider af sit Liv har udsendt.

I det Tidsrum, der her nærmest er tænkt på, udsendte han nye Udgaver af sine ældre Prædikensamlinger „*Synd og Nåde*“ og „*Nådens Sorg og Sorgens Nåde*“, skrev sin meget benyttede „*Daglig Husandagt til Oplysning for troende og døbte*“, og en lyrisk Fortælling, der er stærkt påvirket af Bjørnson, og som han kaldte „*Kirkeklokkeklangen i den norske Dal*“. Denne læses endnu den Dag i Dag med stor Interesse, navnlig af Højskoleungdommen.

I dette Tidsrum begyndte han også sin „*Folkelig Julegave*“, der fortsattes i en Årrække. Og så fik han endda Tid til at skildre sin Ven „*Frits Boisen*“, at deltage i Striden om Trosbekendelsens rette Brug, at udrede Forholdet mellem Grundtvigianismen og Folkekirken overfor Pastor Blædel og overfor Otto Møller at hævde „*Den kristne Forsonings Tro*.“

Undertiden kan han i Debattens Hede med sin Evne for det rammende Udtryk komme til at danne vingede Ord, som løsslupne flager om, og som han — undertiden År efter — må indfange.

Det gælder således Ordet: Vorherre trænger til Danmark.

Han bruger det 1863 i en Artikel i „*Fædrelandet*“, som Orla Lehmann i et Brev til Ploug betegner som „*barnlig Lyrisk*.“

Meningen med Ordet forklares nærmere af Birkedal 9 År efter i en Afhandling i „*For Ide og Virkelighed*.“

Foruden gennem boglig Virksomhed giver han sit Bidrag til Debatten ved mundtlige Indlæg under store Møder, således i Tivolis Koncertsal d. 10ende-11te April 1878, hvor man forhandlede om Højskolen i Soer. Han arbejder for Santalmissionen, bliver Bladudgiver og er Deltager i det store kirkelige Møde på Askov Højskole 1881, hvor han underskrev den store Askovadresse med

Kravene om yderligere Frihed indenfor Folkekirken. Han var som Valgmenighedspræsternes Førstemand altså med til at lægge Arbejdsplanen for den kommende Tids Arbejde for de kirkelige Frihedskrav.

Han tog ikke Ordet under Mødet om selve Sagen, men forsvarede senere Mødets Beslutninger i en Pjece „*Kontraindlæg mod Dr. Skat Rørdam og andre*,“ der havde angrebet Tankegangen, navnlig i den store Adresse.

I en Alder af næsten 70 År kommer Birkedal til at udføre, hvad han i et Brev til Ungdomsvennen C. C. Hall kalder „et Kronskud, min Præstegerning har skudt“ — vel sagtens fordi han her var med at fremhjelpe åndeligt Liv i det Land, han ofte talte om og altid tænkte på.

Præsten *Hans Svejstrup* nedlagde 1867 sit Embede som Præst i Rødding og Skrave i Sønderjylland. Han vilde ikke aflægge den fordrede Ed til den prøjsiske Konge og begyndte nu en fri Virksomhed i sine gamle Sogne. Men de prøjsiske Myndigheder lagde sig imellem, og Svejstrup blev Sognepræst Nord for Kongeåen i Grænsesognet Vejen. Forstanderen for Højskolen i Rødding *Cornelius Appel* afløste ham da som Taler ved Søndagsforsamlingerne i Rødding.

Men da det —, som Svejstrup senere udtrykte det —, i Længden er unaturligt for „en Menighed, der har sin Livsrod i Herrens Døb og sin Livsnæring i hans Nadver, at skulle savne disse i deres Midte“, ønsker man Appel, der ikke var teologisk Kandidat, viet til Præst.

Birkedal lod gå Hilsen til Appel, at hvis han og hans Venner ønskede det, var han villig til at foretage Indvielsen. Tilbudet blev modtaget med Glæde, og man fastsatte, at Ordinationen skulde finde Sted på Askov Højskole d. 30te Juli 1874.

Til at være behjælpelig med Ordinationen indbødes foruden Birkedal 13 Præster og 6 Lægmand. Præsterne skulde møde i Ornat. Den ene af Præsterne var fra Norge.

Aftenen forud var alle de indbudte forsamlet i Vejen Præstegård. Her bestemtes Handlingens Gang.

Gymnastiksalen på Askov Højskole var indrettet som en Kirke. Et stort bibelsk Billede var anbragt på den ene Gavl og over dette et Kors, dannet af Blomster og Grønt. Under Billedet stod den høje Talerstol og op til denne et Alterbord med Lys. Foran Bordet var et Knæfald med Rækværk. Hele Huset var desuden pyntet med Grønt og Flag.

Handlingen begyndte med en Skriftetale af *Rasmus Lund* fra Mors og med, at Indgangsbønnen blev bedt af *M. Melbye* fra Asperup. Derefter forklarede *H. Svejstrup* i en Indledningstale, hvad der havde fremkaldt Appels Ordination, og hvorledes de tilstedeværende Præster så på denne Handling. Kaldsbrevet, som fire Sønderjyder på Rødding-Kredsens Vegne havde sendt Appel, blev så sammen med hans Levnedsløb oplæst.

Vilhelm Birkedal foretog derpå Indvielsen, idet han temmelig nøje holdt sig til de Ritualer, der ved sådanne Lejligheder almindeligt bruges i den danske Folkekirke. Han spurgte Appel, om han, „som Gudsordets Tjener vilde stå på Menighedens Dåbspagt og bygge på den, om han vilde uddele Sakramenterne efter Herrens egen Indstiftelse, om han vilde prædike Guds Evangelium ud af Troens Grund efter den Oplysning, den Helligånd vil give, og den Lære, de profetiske og apostoliske Skrifter indeholder, og hvortil den danske Kirkes Bekendelsesskrifter peger, om han vilde formane til Omvendelse og Tro, til al lovlig Lydighed mod Øvrigheden, til Barmhjærtighed og Kærlighed, og om han under Guds Nådes Bistand vilde beflicte sig på at vandre i en god Omgængelse, i Kærlighed, i Ånd, i Tro, i Kyskhed og al Kristelighed.“

På disse Spørgsmål fik han Appels lydelige Ja, og sammen med Præsterne og Lægmændene modtog han hans Håndslag. Han overgav ham så med Håndspålægelse på sædvanlig Vis det hellige Prædikeembede.

Præsterne og Lægmændene nedbad til Slut under Håndspåbyggelse Guds Velsignelse over den nys indviede Præst.

Derefter prædikede *Cornelius Appel*, og *I. L. Knudsen* fra Lejrskov uddelte Nadveren. Gudstjenesten sluttede med, at *Johannes Clausen* fra Ryslinge bad Udgangsbønnen.

Denne højtidelige og dybt alvorlige Handling fik imidlertid et Efterspil, idet de medvirkende Præster blev anklagede for Lovovertrædelse.

Sagen kom for Retten, hvis Gang lige til Højesteret der ikke her nærmere skal gås ind på.

De anklagede forsvarede sig så godt, de kunde med, at de havde handlet i god Tro, at de ikke var optrådt som Præster og Embedsmænd i den danske Folkekirke, men som Medlemmer af den hellige almindelige Kirke, at der intet Forbud fandtes i den danske Folkekirke mod at foretage en sådan Indvielse, og at der var Nødstilstand til Stede i Sønderjylland.

Sagen foretoges for Højesteret d. 17de April 1877, og Birkedal mødte selv i Embedsdragt for Skranken for at tale sin Sag.

Efter et længere Foredrag, hvori han søger at fuldstændiggøre den offentlige Forsvarers Indlæg, sluttede han således under almindelig Lytten i Lokalet:

„Det er måske ikke Skik her for denne Skranke at tale, som jeg har gjort, fra Hjærte til Hjærte. Men jeg har ikke kunnet gøre andet, og jeg er vis på, at der her er Hjærter, som banker under Dommerkjortlen hist henne“ — og så pegede han med udstrakt Arm på Højesteretsdommerne, — „der føler lige så varmt og dybt for Sønderjyderne som mit og i Stilhed føler Glæde over, at de arme Brødres Sjæletrang er blevet stillet ved hin Præstevielse — —, ja vil føle det med Sorg, at en dansk Domstol skal dømmе tretten danske Præster for en Kærlighedsgerning mod de forpinte fraskilte Brødre, en dansk Domstol, mens vore Fjender, som Sagen nærmest kunde

tænkes at fortrædige, ikke har hævet en eneste Røst derimod. — Så henstiller jeg da trøstigt vor Sag til den høje Ret, som skal fælde Dom over os tretten Præster. En af mine medanklagede tilskrev mig i Går: „Alle gode Ånder være hos dig, når Du står for Retten“. — Jeg udtaler det samme Ønske: Alle gode Ånder være hos de ærede Dommere, når de nu går og skal udtale et: Skyldig eller uskyldig.“

Dommen gik Birkedal imod, men —, som det blev sagt af *C. J. Brandt*, — der lå i Domfældelsen en officiel Anerkendelse af, at Appel var ordineret til ret Præst at være. —

Den domfældte Birkedal har derfor ingen liden Fortjeneste af den senere Udvikling i de nordslesvigske Friemenighedskredse.

Han har som Thord Folesøn plantet et Mærke i et omstridt Land.

VIII.

SIDSTE DAGE

Der er ikke Tvivl om, at Birkedal havde sine lykkeligste År mellem 1850 og 1870. Det var hans største Tid. Alt, hvad han havde kæmpet for, syntes at vinde Fremgang. Hans Arbejde for Kristendom, Frihed og Danskhed lykkedes. Ja, selv da han ved sin Afskedigelse foretog Springet ud i det uvisse og skulde bryde nye Baner, lagde Forholdene sig snart til Rette.

Det gik, som det ofte går, når en Mand eller en lille Kreds holder ud og hævder sin Ret til at leve sit Liv, som Samvittigheden byder, da bliver Resultatet større Frihed for mange. Af Hensyn til Birkedal og hans Kreds får vi Valgmenighedsloven, og Ryslinge Frimenighed anerkendes som Led i Folkekirken.

Det var, som om selve Udviklingen kom hele hans Livsbetragtning i Møde.

Med 1870 kom der så en ny Tid og på mange Måder en trang Tid. Birkedal havde vanskeligt ved at forstå, at Udviklingen undertiden måtte følge andre Veje end dem, han havde tænkt sig.

Brandes' Optræden, Socialismens Indtrængen i København og Bj. Bjørnsons Signalforandring var fremmed for ham. Han bedrøvedes over den Opløsning, der ramte de national-liberale, som Birkedal vel aldrig havde været i Parti med, men som han dog ved mange personlige Bånd var knyttet til. Men især smertede Dannelsen af det forenede Venstre ham. Det slugte den lille Gruppe, det nationale Venstre, som han i politiske Spørgsmål stod nærmest.

Alt dette kom samtidigt og som noget fjendtligt og fremmed for Birkedal. Og da navnlig de politiske Spørgsmål i selve hans Kreds blev brændende, så han Faren større, end den var.

For sin Menighed havde han i mange År stået ikke blot som kirkelig, men også som folkelig Fører. Da han nu ser, at det politiske Førerskab går over på andre Hænder, synes han, at den tidligere Enhed i hans Stilling mangler. Og det er ikke at bebrejde ham, for hvem det kirkelige og folkelige i så høj Grad er sammensmeltet.

Han tog de nye Forhold op, som han kunde, stred —, som vi har set, — for sin Overbevisning, hvor han var nødt dertil, og forsøgte at stå i et godt personligt Forhold til gamle Venner og Meningsfæller. Og i mange År gik det. De fælles Oplevelser i Nazarethkirken bar over meget.

Derfor kom Opbrudet også som en Overraskelse for hans Menighed. Den ønskede inderligt at beholde ham som Præst, selvom den ikke mente at kunne bruge ham som Politiker. En saadan Stilling var imidlertid en for pinlig Halvhed for Birkedal. Hvor svært det end var ham, så han Skilsmissen som en Nødvendighed, for at ikke noget skulde gå i Stykker, som ikke måtte gå i Stykker.

Her er ikke Tale om Ret eller Uret. Birkedal var så at sige naturbestemt til at tørne sammen med Udviklingen efter 1870. Da han havde haft en så fremtrædende Plads i det forrige Slægtleds Arbejde, var Sammenstødet så meget hårdere.

Når Birkedal og hans gamle Kreds dog ikke trods den ydre Adskillelse kom længere bort fra hinanden, end de gjorde —, Venskabs- og Ærbødighedsforholdet holdt til det sidste, — er det vel også et Vidnesbyrd om, at Modsætningen mellem det gamle og det ny ikke var så stor, som den tit kunde se ud til under Striden. — —

Kampene om det forenede Venstre i 70erne havde åbenbaret en Meningsforskel mellem Birkedal og Fler-tallet i hans Menighedskreds, der billigede den ny Sammenslutning.

I Tidens Løb mildnedes dog Modsætningen, især efter at det forenede Venstre var opløst. Men omkring 1883 strammes Forholdet igen, da Forsvarssagen gøres partipolitisk og Love forelægges om Befæstningsanlæg omkring København.

Skønt Birkedal tidligere var villig til at ofre Ministeriet Estrup for at få Forlig, mente han dog at måtte give det sin Stemme, da det gjorde Forsvarssagen til Hovedpunktet på sit Program, ligesom han gav den frivillige Selvbeskatning sin Tilslutning.

Heroverfor dannedes Riffeforeninger i Begyndelsen af 1885 på Grundlag af Venstres Tanke om Folkevæbning i Stedet for en stående Hær.

Birkedal mente i hele denne Bevægelse, der havde fået en ikke ringe Tilgang også fra hans Menigheds Side, at se mere end Forsøget på at skabe en anden Forsvarsordning end den af Ministeriet foreslåede. Han syntes at skimte Oprøret mod lovlig Øvrighed bagved.

Foreningen til frivillig Selvbeskatning udsendte et Opråb, som den bad Præsterne oplæse i Kirken efter Gudstjenestens Slutning og ledsage med anbefalende Ord. Det kom Påskelørdag til begge Præster i Ryslinge.

Sognepræsten C. S. Lorenzen, der var Birkedals Svingersøn, iler op til ham for at rådspørge ham. Birkedal stiller sig afvisende. Kirken skal ikke bruges til sådant, mente han. Lorenzen derimod er ikke så utilbøjelig til i Kirken næste Dag at anbefale Opråbet. De skilles uden fælles Aftale, men næste Dag viste det sig, at de gensidig havde overtalt hinanden.

Mens Lorenzen intet gør ved Opråbet, anbefaler Birkedal det fra Kordøren efter Gudstjenesten. Der bliver Uro i Kirken, men *Alf. Povlsen*, der 1885 var bleven Forstander for Ryslinge Højskole, og i hvem Birkedal så Føreren for Riffelbevægelsen på Egnen, tysser på de urolige og beder dem høre roligt på deres gamle Præst.

Birkedals Optræden ved denne Lejlighed gjorde ikke hans Stilling lettere, og efter et Møde på Højskolen d.

18nde April om Riffeforeningen som et Led i Folkevæbningen modnedes hans Beslutning. Mødet var en Fredag. Næste Søndag meddelte han — uden at tage nogen på Råd — hvad han havde besluttet.

Den 6te Juni 1885 med Evangeliet om den rige og den fattige Mand tog han Afsked med sin gamle Menighed.

Et Par År senere skrev han i „Personlige Oplevelser“ :

„Jeg følte, at min Tid her var forbi, ikke som om jeg ikke godt kunde være blevet — man vilde ikke slippe mig som *Præst* —, 36 Års Samliv havde bundet os altfor fast sammen, — men jeg måtte da have taget Kampen op, og jeg forudså, at jeg så dog alligevel efter kortere eller længere Tid havde måttet fortrække. Thi jeg kunde ikke være blind for, at når jeg i 14 År forgæves havde kæmpet mod „det forenede Venstre“, vilde jeg nu, da Heden var steget til den højeste Grad, langt mindre kunne håbe at få dem til at vende sig bort fra det skæve Syn og den uforsvarlige Færd, og da havde vi måske måttet skilles i Bitterhed, hvad jeg ikke havde kunnet tåle, mens vi endnu kunde sige hinanden Farvel i den gamle, milde Kærlighed.“

Hans Hovedgrund til at forlade Ryslinge var altså den Halvhed, han følte i sit Forhold til det store Flertal i Menigheden. Præst alene vilde han ikke være for dem. Men hertil kom, — ganske naturligt for en 76årig Mand —, at han, som han udtrykte sig, var bange for at *forbie sig*. Og endelig havde han i *Karl Povlsen* en Medhjælper, til hvem han trygt kunde overlade Gerningen.

Da Birkedal blev begravet fra sin gamle Kirke, sagde denne hans Efterfølger om Forholdet mellem Menigheden og dens gamle Præst:

„På hans Arbejdsbord lå, skåret i Træ, Svejtsperløven, Thorvaldsens berømte Mindesmærke over Svejtsergarden, der faldt i Kampen for den franske Konge. Den ligger med Spydet i Siden, med Blikket fuldt af Smerte, men endnu i Døden med Poten om Bourbonnernes Liljeskjold,

som den har værget. *Den* lignede han, når han havde Overmagten imod sig — det samme smertefyldte Blik, med Hånden om Skjoldet, om Klenodiet, han værnede til det sidste.

Vi så også, og vi ærede hans Smerte, da han og hans gamle Menighed ikke kunde dele Anskuelse om en vigtig Sag af timelig Art. *Han* havde *sit* Syn på denne Sag, og hans *Menighed* havde *sit*, med lige personlig Ret, ud af lige hæderlig Overbevisning — selvfølgelig. Men det var ingen *Strid*, det Ord passer ikke her. Det var to Venner, der sagde til hinanden: Er dit Hjærte oprigtigt mod mit? Og så talte de ud i fuld Oprigtighed mod hinanden, skjulte intet, fortav intet, hørte på hinanden og prøvede sig selv. Men de kunde ikke i denne Sag komme til Forståelse, og det voldte Smerte både for ham og for hans Menighed. Men det gjorde intet Brud på Kærligheden imellem dem. Han udtalte, da han rejste fra os: „Vi skilles i den gamle Kærlighed.“ Og der er siden gået mange Kærlighedsbud frem og tilbage mellem de to. Han kom og gæstede os og prædikede for os, bragte sin Hustru til os, da hun døde, vilde, at også hans Hoved skulde hvile imod denne Mur, og døende sagde han: „Send dem alle min Tak og Velsignelse.“ —

Efter at have taget sin Afsked flyttede Birkedal til Gentofte, hvor han på Vældegård fik sit sidste Hjem hernede. Trods sin høje Alder lagde han ikke op. Han var ofte på Rejser og talte for Santalmissionen og Forsvarssagen.

En Gang om Månedén holdt han Gudstjeneste i Vældegård Højskoles Gymnastiksal. Hertil kom mange fra København. Birkedal, der havde sluttet sig til Vartov Menighed, fik nu ved sin Prædiketjeneste på Vældegård én Gerning at gøre for en ny Kreds og til dels en ny Slægt, der ellers i Udtryksmåde og politisk Opfattelse stod den gamle Romantiker ret fjernt.

En af dem, den senere Borgmester *Jac. Marstrand*, skrev efter hans Død på hans Bisættelsesdag:

Ofte har jeg søgt ud til den lille Sal på Vældegårds Højskole, hvor Birkedal de sidste År prædikede engang om Måneden.

På denne Birkedals Bisættelsesdag mindes jeg en Dag for et Par År siden. Vi var samlede og havde ventet noget. Da trådte den gamle Mand hurtigt ind, gik straks op på Talerstolen og sagde med dybt bevæget Røst:

„Ja, kære Venner! Jeg skulde jo prædike i Dag, men jeg kan ikke! For derovre ligger min Hustru . . . min Ungdoms elskede, mine Øjnes Lyst og mit Hjertes Fryd og strides med Døden . . .

Når de små Børn bringes til Hvile om Aftenen, da beder de deres Moder: Må Døren dog ikke få Lov til at stå på Klem, at vi ikke skal ligge i Mørke, men kan se Lyset — — —

Kære Fader, Du som er i Himlen, lad dit Himmerigs Dør stå på Klem for os, at vi kan se Lyset selv i Døden. Amen —“

Og Meddeleren føjer til:

Nu er Birkedals Saga ude. Han var en af dem, som holdt Døren til Himmerig på Klem, selvom han skulde sætte Foden imellem. —

Det var i Januar Måned 1890, at Birkedal begravede sin Hustru i Ryslinge mellem Nazarethkirkens Korsarm og Kor. To År efter skulde han lægges ved hendes Side.

Men i disse to År fik han Kræfter til at udgive sine „Personlige Oplevelser“, der i lige så høj Grad karakteriserer ham selv som de Venner, han har skildret.

Hermed sluttede hans litterære Gerning.

Det var i sin Orden, at det skete med en Bog om Vennerne. Det var blandt dem, han havde begyndt.

En af de sidste Dage af November Måned 1891 stod han for sidste Gang på en Talerstol. Det var ved Missionsugen i København.

Kort efter blev han angrebet af Influenza, men var dog på sin 82årige Fødselsdag livlig og glad. Ved Juletid tog Sygdommen til. Den viste sig snart at være Kræft.

Ved Fastelavnstider nød han i sit Hjem for sidste Gang Nødveren. Vartovpræsten *I. H. Monrad* betjente ham.

Men Dagen efter faldt han bevidstløs om i Bernstorff Slotspark, og da han kom til sig selv, sukkede han:

„Herre, gør med mig, hvad du vil, blot min Sjæl bliver frelst.“

Han kom dog nogenlunde over Anfaldet, men ud på Sommeren tog Sygdommen atter til.

I de sidste Dage lå han stille hen og havde vanskeligt ved at tale, men så med sit store, klare Blik på Børnene. Da hans Søn kom ind til ham, rejste han sig op og sagde med kraftig Stemme, idet han tog om ham: „Korset, Korset! Amen!“

Den gamle Ordets Tjener fik igen Mæle til sin sidste Prædiken om Korset.

Ud på Natten fik han et hæftigt Anfald, græd så småt og sov stille hen.

Det var Natten mellem d. 25nde og 26nde Juli 1892. —

Birkedal — Stridsmanden — kunde ofte gentage nogle Linier af en Sang, som han havde fundet i en af sine Skuffer, men som han ikke vidste, hvorfra stammede.

De lød:

Ej Triumfer, som jeg ongang drømte,
 Ro min trætte Sjæl kun ønsker sig,
 Fred kun efter Kampens dybe Vunder,
 Trøst fra Gud, når det mod Enden stunder,
 og en salig Flugt til Himmerig.

INDHOLD

	Side
Indledning	3
Barndom	5
Ungdom	13
På Heden	26
Første År i Ryslinge	36
Sognebåndet løses	48
Kongen har dømt —	57
Dagens Strid	73
Sidste Dage	86

Blandt Kilderne til nærværende Bog kan nævnes: V. Birkedal: En Livs-Førelse I-II (1863—1864); Samme: Personlige Oplevelser (1890); Lavrids Nyegård: Vilhelm Birkedal. En Levnedstegning I (1895), II (1896); Samme: Vilhelm Birkedal, hans Liv og Kamp 1870—92 (1911—1912); Lars Frederiksen: Den kirkelige Bevægelse i Ryslinge i Fyen fra 1849 til 1868 (Svendborg Amt, Aarsskrift for Sv. Amts historiske Samfund 1910); Povl Hansen: Fra Ryslinge Valgmenigheds første Dage (Svendborg Amt, Aarsskrift f. Sv. Amts historiske Samfund 1913); Karl Povlsen: Vilhelm Birkedal og Ryslinge Valgmenighed (Ryslingebogen 1909). Desuden en Række Smaaskrifter af Birkedal og Artikler af forskellige i Dansk Kirketidende, Dansk Folketidende, Tidens Strøm, Højskolebladet og Tilskueren.

FOLKETS FØRERE

EN RÆKKE LEVNEDSSKILDRINGER

Udgivne af

Højskolelærer, cand. theol. **Fred. Nørgaard** og Forfatteren, Højskolelærer **Anders Uhrskov**.

Folkets Førere bringer folkelige Skildringer af fremragende Mænd og Kvinder fra Danmark og andre Lande.

Folkets Førere fremtræder i smuk Udstyrelse med Helsides-Billeder trykt paa særligt Papir. Af Museumsdirektør Karl Madsen findes to rigt illustrerede Bøger om *P. C. Skovgaard og hans Sønner* og om *J. Th. Lundbye*.

Folkets Førere har hidtil bragt ialt 22 Bøger, hvoraf flere i 1919 er udkomne i nyt Oplag. Paa Grund af de overordentlig høje Fremstillingsudgifter har det været nødvendigt at forhøje Prisen paa et Par af disse Oplag.

Følgende Bøger er udkomne:

1. RÆKKE

Vilhelm Birkedal. Af Højskoleforstander *Johannes Monrad*. 2. Oplag 1919. 3 Kr. 75 Øre.

Bjørnstjerne Bjørnson. Af Censor *P. A. Rosenberg*. 1 Kr. 25 Øre.

C. F. Tietgen. Af Borgmester *Jacob Marstrand*. 1 Kr. 25 Øre.

C. Berg. Af Folketingsmand, Højskolelærer *Fr. Nørgaard*. 1 Kr. 25 Øre.

Christen Kold. Af Højskoleforstander *H. Begtrup*. 1 Kr. 25 Øre.

J. C. la Cour. Af Statskonsulent *K. Hansen*. 1 Kr. 25 Øre.

Ved samlet Køb af alle 6 Bøger er Prisen 7 Kr. 75 Øre.

2. RÆKKE

Om Kong Frederik den Syvende. Af Højskoleforstander *H. Rosendal*.

Hans Peter Børresen. Ved Biskop *Chr. Ludwigs*.

P. Knudsen. Af Folketingsmand *A. C. Meyer*.

Jean Jaques Rosseau. Af Seminarieforstander *J. Byskov*.

Christopher Bruun. Af Højskolelærer *Anders Uhrskov*.

Johanne Luise Heiberg. Af Højskoleforstander *Helge Hostrup*.

Pris 1 Kr. 35 Øre pr. Bog, 6 Kr. 50 Øre for alle 6 Bøger.

3. RÆKKE

Selma Lagerlöf. Af Højskolelærer, Dr. phil. *Marius Christensen*. 1 Kr. 75 Øre.

Henry George. Af Højskoleforstander *Harald Balslev*. 1 Kr. 75 Øre.

Luther. Af Dr. theol. *Alfred Th. Jørgensen*. 1 Kr. 75 Øre.

P. Nielsen, Tystofte. Af Højskoleforstander *P. Andresen*. 1 Kr. 75 Øre.

N. F. S. Grundtvig. Af Højskoleforstander *Thomas Bredsdorff*. 2. Oplag 1919. 2 Kr. 65 Øre.

P. C. Skovgaard og hans Sønner. Af Museumsdirektor *Karl Madsen*. 1 Kr. 75 Øre.

Ved samlet Køb af alle 6 Bøger er Prisen 9 Kr. 50 Øre.

4. RÆKKE

J. Th. Lundbyes Dagbogsoptegnelser. I Udtog ved Museumsdirektor *Karl Madsen*. Udgivet i Hundredeaaret efter Lundbyes Fødsel. Med Illustrationer af *Lundbye*. 2 Kr.

Rasmus Rask. I Hundredeaaret efter hans Hovedværk. Skildret af Professor *Otto Jespersen*. 2 Kr.

I. P. E. Hartmann. Af Kontorchef *William Behrend*. 2 Kr.

Rigsdagsmand H. P. Hanssen. Af Højskolelærer, cand. theol. *Fred. Nørgaard*. 2. Oplag. 2 Kr. 65 Øre.

Wilson. Af Højskolelærer, cand. mag. *Erik Appel*. 3 Kr. 75 Øre.

G Y L D E N D A L S K E B O G H A N D E L

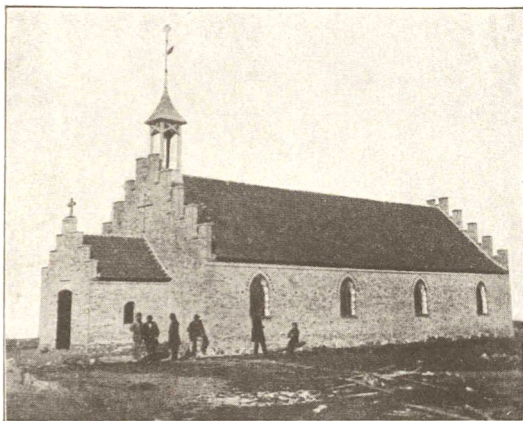
VILHELM BIRKEDAL

Efter et Maleri af A. JERNDOERFF paa Frederiksborg Slot.
(1887)

VILHELM BIRKEDAL OG HSTRU

Efter Fotografi fra 1858.

**Nazarethkirken i Ryslinge.
(1866).**

